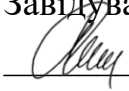

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра прикладної лінгвістики

«Допущена до захисту»
Завідувач кафедри
 Ніна Філіппова
«25» червня 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему:
Створення електронного посібника для самостійної роботи студентів:
«Мовні засоби репрезентації концептосфери у романах Л. Керрола
«Аліса в країні див» та «Аліса в задзеркаллі»

Виконав: студент(ка) групи 4721

Спеціальності 035 Філологія,
спеціалізації 035.10 «Прикладна
лінгвістика»

Лисак Катерина Андріївна

Керівник роботи:

Данильчук Ольга Михайлівна

Миколаїв – 2025 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА**

Філологічний факультет

Кафедра прикладної лінгвістики

Спеціальність 035 «Філологія»

спеціалізація 035.10 «Прикладна лінгвістика»

Галузі знань 03 Гуманітарні науки

Освітня програма ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

Олена ГОГОРЕНКО

(підпис)

«18» червня 2025 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»**

Студентці **Лисак Катерині Андріївні**

(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Створення електронного посібника для самостійної роботи студентів: «Мовні засоби репрезентації концептосфери у романах Л. Керрола «Аліса в країні див» та «Аліса в задзеркаллі» / Creation of an electronic manual for independent work of students "Linguistic means of representation of the conceptosphere in L. Carroll's novels «Alice in Wonderland» and «Alice Through the Looking Glass»"

Керівник роботи _____ к.філ.н, доц. Данильчук О.М.

Затверджені наказом ректора № 242-уч від «28» лютого 2025 р.

2. Термін подання роботи: 13.06.2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: створення електронного посібника для самостійної роботи студентів на вказану вище тему.

4. Перелік питань, що підлягають розробці (найменування розділів):

1. Теоретичні засади дослідження понять "концепт", "концептосфера" та "художній концепт"
2. Засоби реалізації концептосфери в творах Л. Керролла
3. Створення електронної версії навчального посібника на вказану вище тему.

5. Перелік презентаційних матеріалів: Презентаційний файл PowerPoint для виступу на захисті дипломної роботи.

6. Консультанти розділів роботи

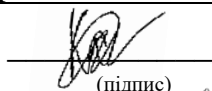
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 12.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

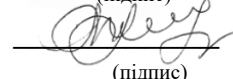
Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	до 30.09.2024 р.	Виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	до 15.10.2024 р.	Виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	до 31.10.2024 р.	Виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	до 11.11.2024 р.	Виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	до 29.11.2024 р.	Виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	до 28.02.2025 р.	Виконано
7.	Написання тексту 3 розділу і загальних «Висновків»	до 28.03.2025 р.	Виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівникові. Доопрацювання тексту роботу згідно з зауваженнями керівника	до 21.04.2025 р.	Виконано
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	29.05.2025 р.	Виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної кваліфікаційної роботи на кафедру прикладної лінгвістики	10.06.2025 р.	Виконано
11.	Отримання відгуку керівника	16.06.2025 р.	Виконано
12.	Отримання рецензії	17.06.2025 р.	Виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують дипломну роботу	17.06.2025 р.	Виконано
14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	18.06.2025 р.	Виконано

Студент

(підпис)

Лисак К.А.

Керівник роботи

(підпис)

к.ф.н., доц. Данильчук О.М.

АНОТАЦІЯ

Лисак, К. А. Створення електронного посібника для самостійної роботи студентів: «Мовні засоби репрезентації концептосфери у романах Л. Керрола «Аліса в країні див» та «Аліса в задзеркаллі», Миколаїв, 2025. 105 с.

У роботі розглянуто особливості створення електронного посібника для студентів прикладної лінгвістики на основі аналізу концептосфери творів Л. Керролла, зокрема крізь призму концепту абсурду, який є наскрізним у його творчості. У центрі уваги – аналіз того, як мова, логіка, гра та алогізм взаємодіють у текстах «Аліса в Країні див» та «Аліса в Задзеркаллі», формуючи особливий художній світ, де неможливе стає логічно обґрунтованим, а нісенітниця – сенсовою.

У роботі розглянуто культурно-історичні передумови творчості Л. Керролла, вплив його математичного світогляду на побудову структури твору, а також лексико-семантичні і стилістичні засоби, що забезпечують мовну гру, неологізми, каламбури, алогізми та парадокси. Окремий акцент зроблено на розкритті концепту абсурду як філософського, мовного та естетичного явища.

Третій розділ присвячено створенню електронного навчального посібника на платформі SITE123. Онлайн-ресурс має структуру, що включає теоретичну частину, тестування для перевірки знань та глосарій ключових термінів. Це дозволяє ефективно поєднати наукове дослідження з освітньою практикою.

Результатом є не лише глибоке осмислення творчості Л. Керролла, а й практичний ресурс для подальшого вивчення його концептосфери в освітньому середовищі.

Ключові слова: концепт, художній концепт, концептосфера, електронний посібник, математичний, *ABSURD (АБСУРД)*, література абсурду, Л. Керролл.

Lysak, K. A. Creation of an electronic manual for independent work of students "Linguistic means of representation of the conceptosphere in L. Carroll's novels «Alice in Wonderland» and «Alice Through the Looking Glass»", Mykolaiv, 2025. 105 p.

The work considers the peculiarities of creating an electronic manual for students of applied linguistics based on the analysis of the conceptual sphere of L. Carroll's works, in particular through the prism of the concept of absurd, which is a cross-cutting theme in his creative work. The focus is on the analysis of how language, logic, game and illogic interact in the texts "Alice in Wonderland" and "Alice Through the Looking Glass", forming a special artistic world where the impossible becomes logically justified and nonsense becomes meaningful.

The work examines the cultural and historical background of L. Carroll's creative work, the influence of his mathematical worldview on the construction of the work's structure, as well as lexical, semantic and stylistic means that provide language play, neologisms, puns, illogisms and paradoxes. A special emphasis is placed on the disclosure of the concept of absurd as a philosophical, linguistic and aesthetic phenomenon.

The third section is devoted to the creation of an electronic manual on the SITE123 platform. The online resource has a structure that includes a theoretical part, a test to check knowledge, and a glossary of key terms. This allows us to effectively combine scientific research with educational practice.

The result is not only a deep understanding of the creative work of L. Carroll, but also a practical resource for further study of his conceptual framework in the educational environment.

Key words: concept, artistic concept, conceptosphere, electronic manual, mathematical, *ABSURD*, literature of the absurd, L. Carroll.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТЬ «КОНЦЕПТ», «КОНЦЕПТОСФЕРА» ТА «ХУДОЖНІЙ КОНЦЕПТ»	
1.1. Поняття концепту, концептосфери і художнього концепту в когнітивно-дискурсивній парадигмі.....	13
1.2. Коннотат та денотат як інструменти інтерпретації літературного тексту.....	22
1.3. Художній концепт у літературі абсурду: проблема нонсенсу у мовній репрезентації.....	30
Висновок до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТОСФЕРИ В ТВОРАХ Л. КЕРРОЛЛА.....	37
2.1. Культурно-історичний контекст Вікторіанської епохи та його вплив на світогляд автора.....	37
2.2. Математичний світогляд Л. Керролла як фактор формування структури творів.....	43
2.3. Лексико-семантичні та стилістичні засоби творення концептосфери.....	53
2.4. Концепт «абсурд» у творах Л. Керролла.....	72
Висновок до розділу 2.....	81
РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ВЕРСІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА НА ЗАДАНУ ВИЩЕ ТЕМУ.....	82
3.1. Роль технологій та електронного посібника у навчанні.....	82
3.2. Опис платформи, де створено посібник.....	84
Висновок до розділу 3.....	89
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Сучасна модель освіти акцентує увагу на впровадженні цифрових технологій у навчальний процес. Це робить вивчення мовних явищ разом із створенням інтерактивних ресурсів надзвичайно важливим. Ця тенденція підкреслює, наскільки важливим є використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для покращення ефективності навчального процесу і розвитку критичного мислення у студентів. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес підвищує конкурентоспроможність освіти та сприяє розвитку універсальних навичок, які набувають все більшого значення в сучасному світі.

У цьому контексті ця робота має на меті створення електронного посібника для студентів прикладної лінгвістики, що базується на аналізі концептосфери творів Л. Керролла. Дослідження охоплює романи “*Alice’s Adventures in Wonderland*” («Аліса в Країні Див», 1865 р.) та “*Through the Looking-Glass, and What Alice Found There*” («Аліса в Задзеркаллі», 1871 р.). Ці твори є класикою абсурдистської літератури і надають унікальні матеріали для аналізу мовних засобів, що використовуються для представлення концептів. Ці твори ілюструють глибокий зв'язок між мовними структурами та світоглядом автора, що дає змогу виявити механізми створення концептів у художньому тексті.

Аналіз концептосфери творів Л. Керролла ґрунтується на теоретичних принципах когнітивної лінгвістики та літературознавства. Концепт і концептосфера виступають важливими інструментами для вивчення світосприйняття автора та його вираження через мову. Важливою основою

цього підходу є дослідження Ю. Лотмана та О. Кубрякової, що визначають значення конотацій та деконаотацій при інтерпретації літературного твору. Конотації допомагають виявити додаткові значення слів, які формуються у контексті тексту, тоді як деконаотації фокусуються на основних значеннях слів, що залишаються незмінними поза контекстом [46].

Розробка електронного посібника на основі аналізу творів Л. Керролла дозволить створити сучасний освітній ресурс, який поєднує теоретичний аналіз із мультимедійними технологіями. Посібник міститиме аудіо- та відеоматеріали, інтерактивні вправи й тести, що сприятиме кращому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок аналізу складних текстів. Цей ресурс стане цінним інструментом для викладачів прикладної лінгвістики, оскільки дозволить їм використовувати сучасні технології для підвищення ефективності навчання та розвитку критичного мислення серед студентів.

Використання ІКТ у освітньому процесі відкриває нові можливості для реалізації прагнень студентів до саморозвитку та самовдосконалення [47].

Студенти сьогодення народжені в епоху цифрових технологій і викладачам необхідно прикладати зусиль для того, щоб будувати справжні партнерські суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини в умовах діджиталізації освітнього процесу. Технології відіграють життєво важливу роль у навчальному процесі, забезпечуючи доступ до автентичної інформації та створення спільнот для розв'язання проблемних завдань та наукового пошуку.

Перспективи розвитку освіти пов'язані з інтеграцією цифрових технологій та змішаним навчанням. Змішане навчання дозволяє поєднувати традиційні форми навчання з електронними ресурсами, що підвищує ефективність освітнього процесу та забезпечує індивідуальний підхід до навчання [61]. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення та здатності до самостійних аргументованих суджень, що є ключовими компетенціями у сучасному освітньому процесі.

Актуальність дослідження зумовлена кількома факторами:

- Науковим інтересом до лінгвістичних експериментів Л. Керролла, які залишаються недостатньо дослідженими з позицій когнітивної лінгвістики. Його твори демонструють глибоку взаємодію між мовними структурами й авторським світоглядом, що дозволяє розкрити механізми формування концептів у художньому тексті.

- Потребою в інноваційних навчальних ресурсах, що поєднують теоретичний аналіз із мультимедійними технологіями для підвищення ефективності викладання. Сучасні студенти потребують інтерактивних інструментів, які б сприяли глибшому розумінню матеріалу та розвитку критичного мислення.

- Міждисциплінарним характером теми, яка охоплює літературознавство, когнітивну лінгвістику та цифрові освітні інструменти. Ця робота дозволить розширити знання про взаємодію мови та мислення в художньому тексті та впровадити інноваційні освітні технології.

Теоретичне значення роботи полягає в розширенні розуміння механізмів формування концептосфери в літературі абсурду. На основі праць сучасних досліджень (наприклад, концептуальний аналіз конотацій) визначено роль неологізмів, каламбурів та алогізмів у створенні авторської картини світу. Аналіз творів Л. Керролла дозволить краще зрозуміти, як мовні засоби впливають на формування індивідуально-авторських концептів та їхню репрезентацію в тексті.

Практичне значення роботи пов'язане з розробкою електронного посібника, який інтегрує результати аналізу текстів Л. Керролла у зручний для студентів формат. Посібник міститиме аудіо- та відеоматеріали, інтерактивні вправи й тести, що сприятиме кращому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок аналізу складних текстів. Цей ресурс стане цінним інструментом для викладачів прикладної лінгвістики, оскільки дозволить їм використовувати сучасні технології для підвищення ефективності навчання.

Наукова новизна дослідження виявляється в таких аспектах:

- Було проаналізовано концептосферу творів Л. Керролла через призму його математичного світогляду та історичного контексту Вікторіанської епохи. Цей підхід дозволяє розкрити глибокий вплив математичної освіти автора на його літературний стиль та формування абсурдного світу.

- Запропоновано класифікацію ключових концептів (наприклад, часу, ідентичності, абсурду) з урахуванням їхньої вербалізації через мовні ігри. Ця класифікація стане основою для подальших досліджень літератури абсурду.

- Розроблено електронний ресурс, що поєднує лінгвістичний аналіз із сучасними освітніми технологіями.

Цей підхід демонструє можливість інтеграції теоретичних знань у практичні освітні інструменти.

Методи дослідження включають:

1. Концептуальний аналіз для виокремлення ключових концептів та їхніх конотацій. Цей підхід дозволить ідентифікувати основні ментальні одиниці, які формують авторську картину світу.

2. Лінгвостилістичний аналіз тексту з акцентом на неологізми, каламбури та синтаксичні аномалії. Цей аналіз розкриє роль мовних засобів у репрезентації концептів та створенні абсурдного світу.

3. Описаний метод для систематизації результатів дослідження. Цей підхід дозволить узагальнити дані та представити їх у чіткій структурі.

4. IT-методи: веб-дизайн, інтеграція мультимедіа, юзабіліті-тестування платформи.

Ці методи забезпечать створення зручного та інтерактивного освітнього ресурсу.

Метою роботи є створення навчального веб-сайту для студентів прикладної лінгвістики, який розкриває поняття «концепт» і «концептосфера» на прикладі творчості Л. Керролла. Цей ресурс стане цінним інструментом для розвитку навичок аналізу складних текстів та розуміння механізмів формування індивідуально-авторських концептів.

Предмет дослідження – індивідуально-авторські концепти Л. Керролла, їхня вербалізація та роль у формуванні абсурдного світу. Аналіз цих концептів дозволить краще зрозуміти, як автор використовує мовні засоби для створення унікальної картини світу .

Об’єкт дослідження – романи Л. Керролла “Alice’s Adventures in Wonderland” («Аліса в Країні Див», 1865 р.) та “Through the Looking-Glass, and What Alice Found There” («Аліса в Задзеркаллі», 1871 р.), а також процес розробки електронного посібника на їхній основі. Ці твори є класикою літератури абсурду й унікальним матеріалом для вивчення мовних засобів репрезентації концептів.

Так, дослідження дозволить не лише краще зрозуміти творчість автора, але й сприятиме розвитку когнітивної лінгвістики та літературознавства як міждисциплінарних галузей науки. Розробка електронного посібника демонструє можливість інтеграції теоретичних знань у практичні освітні інструменти.

Апробацію роботи складає стаття «Розробка електронного посібника для самостійної роботи студентів на тему: “Мовні засоби репрезентації концептосфери у романах Л. Керролла ‘Аліса в Країні Див’ та Аліса в Задзеркаллі”», яка була представлена на XXI Всеукраїнській науково-методичній конференції студентів і молодих науковців «Прикладна лінгвістика – 2025: проблеми та рішення» 15 травня 2025 р.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури (119 позицій). Загальний обсяг роботи – 104 сторінки, з яких основний текст складає 78 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТЬ «КОНЦЕПТ», «КОНЦЕПТОСФЕРА» ТА «ХУДОЖНІЙ КОНЦЕПТ»

1.1. Поняття концепту, концептосфери і художнього концепту в когнітивно-дискурсивній парадигмі.

У сучасних гуманітарних науках вивчення мови широко розглядається не тільки як засіб спілкування, а й як засіб мислення, збереження культурних цінностей і репрезентації світу. Саме тут ми маємо розглянути такі поняття, як поняття, концептуальні поля та художні поняття – категорії, які стали ключовими для вивчення лінгвістики, літератури та пізнання [22].

У цьому розділі розглядаються теоретичні основи розуміння цих понять. Ми дізнаємося, як саме формуються концепти у свідомості людини, яку роль вони відіграють у побудові індивідуального та колективного світогляду та як ці концепти виявляються в художніх текстах [24].

Ми зосередимося конкретно на терміні «концептосфера», який позначає набір концептів, характерних для певної культури чи автора та які визначають спосіб організації значення у творі мистецтва [34].

Розглядаючи поняття, ми можемо глибше заглибитися в механізми створення літературного тексту та зрозуміти, як автори передають зміст, світогляд, цінності, інтелектуальний та емоційний досвід за допомогою мови. Тому теоретичне розуміння цих термінів стане основою для подальшого аналізу творчості Л. Керролла та лінгвістичних засобів дослідження його концептуального простору [33].

Витоки та еволюція поняття «концепт»

Поняття «концепт» має складну історію та багатоаспектність, є одним із ключових термінів у сучасній гуманітаристиці. Слово походить від латинського *conceptus* – «ідея», «уява», «поняття». Лише з цієї етимології ми можемо побачити глибокий зв'язок між концепцією та процесом мислення, формуванням ідей та розумінням світу [24].

Термін спочатку використовувався у філософських трактатах, особливо в античності та середньовіччі. Пізніше, у XX столітті, воно набуло нових значень у когнітивній лінгвістиці, культурології, психології, літературознавстві та семіотиці. Тому концепт – явище міждисциплінарне: його вивчають різні науки, кожна з яких вкладає в термін своє (хоча й опосередковане) значення [2] .

У лінгвістиці концепт розглядається як одиниця ментального словника – носій широкого змісту, відображеного в мовному символі. Це не просто слово, а глибше значення, яке поєднує знання, досвід і асоціації. У цьому сенсі концепти є «шматками» нашої свідомості, які будують мовні картини світу.

Філософський підхід розглядає поняття як форму думки, ідею, яка фіксує явища реального світу, важливі для людей. З філософської точки зору концепти часто не обмежуються мовними виразами, а розглядаються як семантичні моделі, що існують в індивідуальній і колективній свідомості.

Когнітивна наука, у свою чергу, акцентує увагу на процесах осмислення концептів, їхньому функціонуванні у свідомості та зв'язку з досвідом і уявленнями людини. У цьому контексті концепти – це не тільки лексичні значення, а й моделі, що відображають світ і допомагають нам орієнтуватися в ньому.

Загалом, як зазначає В. Маслова, концепт – це «культурний феномен, основна одиниця культури в ментальному світі людини, результат і засіб пізнавальної діяльності» [38] . Таке розуміння поєднує в собі як індивідуальний, так і колективний досвід, і вказує на концепт як на міст між мовою, свідомістю та культурою.

Отже, розвиток поняття «концепт» відображає загальну тенденцію до міждисциплінарного мислення у сучасній науці. Його еволюція – це шлях від абстрактної філософської ідеї до конкретного інструмента для аналізу мови, культури й художнього тексту.

Основні характеристики концепту

Попри багатозначність і гнучкість поняття «*концепт*», більшість дослідників погоджується, що він має внутрішню структуру, яка дозволяє йому функціонувати як одиниця ментальної репрезентації знань про світ. Концепт не є просто словом або ідеєю – це складне утворення, що вбирає в себе інтелектуальний, чуттєвий та ціннісний досвід людини. Найчастіше його структуру описують як трикомпонентну, до якої входять: зміст, образ і оцінка.

Зміст концепту – це ядро знань про певне явище або об'єкт. Воно включає в себе фактичну, раціональну інформацію, яка відображає об'єктивні характеристики предмета. Наприклад, у концепті «*дім*» змістовою частиною буде уявлення про споруду, призначену для життя, з кімнатами, дахом, дверима тощо.

Образ – це чуттєво-асоціативна складова концепту, що втілюється у формах, метафорах, візуальних уявленнях. Це те, як концепт «відчувається» або «бачиться» в уяві. У згаданому прикладі «*дім*» може асоціюватися з теплом, запахом випічки, голосами рідних або навіть певним кольором, який нагадує дитинство.

Оцінка – це емоційно-ціннісне ставлення до концепту, яке формується в межах культури, спільного досвіду чи особистісного сприйняття. Вона визначає, чи концепт сприймається позитивно, нейтрально чи негативно [24]. Наприклад, концепт «*дім*» зазвичай викликає позитивну оцінку, асоціюючись із затишком, безпекою та рідним середовищем.

Завдяки такій структурі концепт виступає не просто як лексичне значення слова, а як багатовимірне когнітивно-культурне утворення, у якому поєднуються знання, почуття й цінності. Саме ця тричленна модель – зміст,

образ, оцінка – дозволяє концептам ефективно функціонувати в комунікації, мисленні та мистецтві [41].

Концепт виконує низку важливих функцій у процесах мислення, спілкування та збереження культурного досвіду. Його роль виходить далеко за межі суто лінгвістичної одиниці: концепти є активними учасниками формування світогляду, організації знань та передачі сенсів між людьми й поколіннями. Найчастіше в науковій літературі виділяють три основні функції концепту: когнітивну, комунікативну та культурну [7].

Когнітивна функція полягає в тому, що концепт виступає одиницею зберігання та обробки знань. Він структурує наше уявлення про світ, допомагає класифікувати явища, встановлювати логічні зв'язки між ними. Саме завдяки концептам людина здатна осмислювати нову інформацію, порівнювати її з уже відомим і вибудовувати складні ментальні моделі реальності. Іншими словами, концепт – це інтелектуальний інструмент, що дозволяє нам думати [12].

Комунікативна функція пов'язана з тим, що концепти є основою для ефективного спілкування. Вони слугують «точками дотику» між мовцями, дозволяючи передавати не лише слова, а глибші сенси, емоції та культурні смисли. Люди можуть розуміти одне одного, тому що поділяють (частково або повністю) спільні концепти – наприклад, такі як «свобода», «любов», «справедливість». У художньому мовленні концепти особливо важливі, адже саме через них передається багатовимірність змісту твору [23].

Культурна функція концепту полягає в тому, що він акумулює і зберігає досвід певної спільноти, народу або епохи. Концепти вбирають у себе національні цінності, моральні уявлення, історичну пам'ять. Вони є носіями культурного коду, а отже – ключем до розуміння ментальності тієї чи іншої культури. Наприклад, концепт «земля» у слов'янській культурі має значно ширший зміст, ніж просто фізичний простір – він охоплює родину, працю, предків, душу народу [26].

Концепт – це не лише ментальна одиниця, а багатофункціональний механізм, який поєднує мислення, мову та культуру в єдину цілісність [27].

Поняття «концептосфери»

Упродовж розвитку лінгвістичної і когнітивної науки поняття «концептосфера» стало ключовим для розуміння того, як упорядковується знання в межах однієї мови, культури чи навіть окремої особистості. Якщо концепт – це одиниця ментального простору, то концептосфера – це складна система, що об'єднує всі концепти в єдине і цілісне утворення [34].

Концептосфера визначається як сукупність концептів, властивих певній мові або культурі, своєрідна «ментальна оболонка» культури. Її часто порівнюють із ноосферою (сферою розуму), адже вона утворена думками, уявленнями, знаннями, які накопичуються в людській свідомості упродовж історії. Вона постійно розвивається, оновлюється, збагачується – у залежності від змін у суспільстві, культурі, науці.

Метафорично концептосферу можна уявити як зоряне небо, де кожен концепт – це окрема зірка. Деякі світять яскравіше (універсальні або базові концепти – *життя, смерть, любов*), деякі ледь помітні (вузькоспеціальні, контекстуальні), але разом вони формують карту світогляду народу. Можна також уявити концептосферу як павутину або мережу, у якій концепти пов'язані між собою через асоціації, історичні зв'язки, культурні наративи.

Важливо зазначити, що концептосфера не є абстрактною схемою – вона безпосередньо проявляється в мові: через слова, фразеологізми, метафори, тексти. Особливо яскраво вона реалізується в художній літературі, де автор не просто користується готовими концептами, а часто переосмислює їх, створює нові або трансформує традиційні [4].

Концептосфера, попри свою цілісність і системність, не є однорівневою чи уніфікованою. Її можна розглядати на кількох рівнях: індивідуальному, культурному та авторському. Кожен із них має свої особливості, але водночас взаємодіє з іншими, утворюючи динамічну мережу смислів.

1. Концептосфера індивіда

Концептосфера окремої людини – це внутрішній світ її уявлень, образів, значень, які формуються на основі особистого досвіду, виховання, освіти, емоційних переживань. Вона завжди унікальна, адже в кожного індивіда – свій шлях пізнання й осмислення світу. Наприклад, поняття «*дім*» для когось асоціюється з теплом і затишком, а для іншого – з втратою чи болем. Таким чином, навіть універсальні концепти можуть набувати індивідуального відтінку залежно від досвіду носія.

2. Концептосфера культури

На рівні культури концептосфера формується з концептів, які є спільними для певного етносу, народу чи мовної спільноти. Вона відображає ментальність, систему цінностей, традиції, релігійні уявлення, історичну пам'ять. Наприклад, у християнській культурі концепт «*жертва*» часто асоціюється із самопожертвою в ім'я вищої мети, тоді як в інших культурах він може мати зовсім інше наповнення. Культурна концептосфера визначає колективне уявлення про світ і впливає на мову, мистецтво, поведінку [26].

3. Концептосфера автора

Особливу увагу в літературознавстві привертає поняття авторської концептосфери. Це своєрідна мовно-сміслова модель світу, яку митець втілює у своїх творах. Авторська концептосфера – це синтез особистого й культурного: з одного боку, письменник черпає образи з власного досвіду, а з іншого – працює в межах культурних кодів своєї епохи. У процесі художньої творчості він може не лише передавати наявні концепти, а й моделювати нові, створювати унікальні образи й переосмислювати традиційні смисли [27].

Так, наприклад, у творах часто концепти «*воля*», «*страждання*», «*боротьба*» набувають особливої ваги, перетворюючись на ключові смислові вузли її авторської концептосфери, тісно пов'язані з її світоглядом, історичним контекстом і особистими переживаннями [23].

Таким чином, концептосфера – це багаторівнева структура, яка одночасно охоплює унікальне «я» індивіда, колективний досвід культури та художній світ автора. Її вивчення дозволяє глибше зрозуміти не лише мову, а й саму людину як носія смислів.

Художній концепт як елемент літературного тексту

Особливості художнього концепту

Художній концепт – це не просто слово чи образ у тексті, це концентрація смислу, яка виходить за межі буквального значення. Він виникає на перетині мови, культури, авторської інтенції та читацького сприйняття. Його природа багатопланова: за звичним літературним образом приховується глибокий смисловий пласт, який відображає уявлення про світ, цінності, емоції та досвід [4].

На відміну від мовного чи енциклопедичного концепту, художній концепт має емоційне забарвлення, образність та інтерпретаційну відкритість. Його значення не завжди однозначне – воно часто варіюється залежно від контексту, жанру, художньої інтонації. Один і той самий концепт може по-різному реалізовуватись у творах різних авторів чи навіть у різних творах одного письменника [16].

Наприклад, концепт «ніч» у поезії може виступати символом спокою, таємниці або ж внутрішньої тривоги – залежно від емоційного тону тексту.

Художній концепт репрезентує художню свідомість митця – своє бачення реальності, думки, переживання, філософські узагальнення. Вони стають «цеглинками» авторського всесвіту – унікального за змістом і структурою [4].

Завдяки художнім концептам текст набуває глибини й об'ємності, він починає «говорити» не лише на рівні сюжету, а й на рівні ідей, символів, підтекстів. Це дозволяє читачеві не просто слідкувати за подіями, а зануритися у світ думок і почуттів автора, розгадувати підтексти, співтворити смисли [16].

У творах концепти «слово», «честь», «історія» мають не лише лексичне значення, а й художню вагу, що формує особливу поетичну концептосферу, в якій слово перетворюється на зброю, честь – на життєвий дороговказ, а історія – на живий біль народу.

Художній концепт забезпечує тексту багатозначність, емоційність і культурну насиченість, роблячи літературу тим, чим вона є – живим мистецтвом слова.

Значення вивчення концептів у літературознавстві

Аналітичний потенціал для дослідження текстів

Вивчення концептів у літературознавстві відкриває широкі можливості для глибокого аналізу літературних творів. Концепти, будучи своєрідними «смысловими кристалами» тексту, дозволяють дослідникам розкрити структуру авторського світогляду, виявити відношення між мовою, культурою та інтелектуальним контекстом.

Один із головних аналітичних аспектів концептів – це їх здатність відображати основні ідеї твору через специфічну систему образів, символів та асоціацій. Дослідник, зосереджуючись на вивченні концептів, може вивести ланцюжок зв'язків між різними елементами тексту: персонажами, подіями, темами та навіть лексичними одиницями. Це дозволяє створити детальну картину того, як автор маніпулює сенсами, передає ідеї і концепти через мовні засоби [16].

Аналітичний потенціал концептів не обмежується лише текстами класичних літературних творів. Він також є надзвичайно корисним при аналізі сучасних творів, де концепти можуть виявляти глибокі соціокультурні та політичні підґрунтя. Через концепти можна зрозуміти, як у конкретному літературному контексті формуються уявлення про світ, мораль, людські стосунки, природу та суспільство [7].

Можливості реконструкції авторського задуму та ідеї:

Вивчення концептів також дозволяє глибше реконструювати авторський задум та ідеї, які стоять за текстом. Кожен концепт виявляє не тільки особисті переконання автора, а й його реакцію на певні історичні, культурні та соціальні процеси [23].

Для літературознавця, який прагне зрозуміти авторський світогляд, концепти є важливим інструментом. Вони можуть виступати сигналами, що дають уявлення про те, які питання, ідеї чи конфлікти митець намагався розв'язати через своє письмо. Наприклад, якщо в тексті часто з'являються концепти «свобода», «боротьба», «несправедливість», це може вказувати на те, що автор зосереджений на темах соціальної боротьби та прав людини.

Крім того, завдяки вивченню концептів, можна відтворити етапи формування авторської ідеї. Вивчаючи, як конкретні концепти змінюються або еволюціонують через різні твори одного автора, можна побачити, як ідеї та переконання цього автора розвивалися або трансформувалися з часом, внаслідок особистих чи суспільних змін.

Реконструкція авторського задуму через концепти дає можливість відкрити приховані пластики твору: те, що автор не висловлює прямо, але що можна виявити через його вибір концептів, метафор, символів і тем. Це також допомагає краще зрозуміти, чому той чи інший концепт був вибраний саме в такому контексті та як він взаємодіє з іншими елементами тексту [41].

Загалом, вивчення концептів у літературознавстві відкриває широкі горизонти для аналітичного дослідження, дозволяючи літературознавцям більш детально вивчати складні ідеї, що стоять за літературними творами, а також краще розуміти глибинні смисли і культурні контексти, в яких ці твори були написані.

1.2. Коннотат та денотат як інструменти інтерпретації літературного тексту.

Розуміння літературного твору неможливе без аналізу мовних одиниць, що використовуються в тексті. Кожне слово несе в собі не лише буквальне (денотативне) значення, а й цілу низку додаткових асоціацій, емоційних відтінків і культурних контекстів (коннотативних значень). Для глибокого розуміння тексту важливо розрізняти ці два аспекти значення, оскільки вони взаємодіють і формують багат шарову тканину твору. Денотат виступає як об'єктивне, чітко визначене значення слова, тоді як коннотативне значення має суб'єктивний характер і часто відображає особисті, культурні або історичні контексти, що надають слову додаткового сенсу [11].

Визначення денотата та коннотата

Денотат – це основне, буквальне значення слова або виразу, яке безпосередньо відноситься до об'єкта чи явища реального світу або абстрактної концепції. Це те, що слово означає в найпростішому, найбільш об'єктивному сенсі. Денотат не має додаткових емоційних чи культурних відтінків, які можуть варіюватися залежно від контексту. Це саме те значення, яке ми знайдемо в словнику, що не включає інтерпретацій чи асоціацій. Наприклад, слово «дерево» має денотатне значення – це велика рослина з дерев'яним стовбуром, гілками і листям. Це точне, пряме значення, яке вказує на фізичний об'єкт, і воно є сталою та об'єктивною частиною мовної системи [11].

Коннотативне значення це додаткові, часто суб'єктивні значення, які виникають у зв'язку з певним словом або виразом. Вони можуть включати емоційні відтінки, культурні асоціації, соціальні стереотипи та інші аспекти, які не відображаються в його буквальному сенсі. Коннотація залежить від контексту, у якому слово вживається, а також від досвіду та переконань мовця або читача. Наприклад, слово «дерево» в контексті літературного твору може мати коннотативне значення, пов'язане з ідеями стабільності, довголіття, природи або навіть родини та родючості, залежно від того, як автор вкладає ці образи в текст.

Денотат відноситься до чітко визначеного, об'єктивного значення слова, а коннотація додає цьому значенню відтінки, що змінюються в залежності від культурного та емоційного контексту. Вивчення взаємодії денотативного і коннотативного значення є важливим інструментом для глибшої інтерпретації літературних текстів, оскільки дає змогу розкрити глибину і багатозначність твору.

Коннотат – це додаткові, суб'єктивні значення та асоціації, які виникають у зв'язку з конкретним словом чи виразом залежно від контексту, в якому воно вживається. Ці значення не є частиною стандартного, буквального визначення слова (денотату), але додають глибину, емоційний відтінок і багатозначність у сприйнятті тексту. Коннотація часто залежить від культурних, соціальних і індивідуальних аспектів, таких як досвід, переконання чи сприйняття мовця чи читача.

Коннотативні значення можуть включати:

1. Емоційні відтінки: Слова можуть викликати в уяві певні емоції або почуття. Наприклад, слово «будинок» може мати нейтральне значення, однак у контексті «рідний будинок» воно може викликати почуття тепла, безпеки і прив'язаності.

2. Культурні асоціації: Кожне слово може мати певні культурні або історичні асоціації, які змінюють його сприйняття. Наприклад, слово «червоний» може бути нейтральним у загальному значенні кольору, але в контексті «червоний прапор» воно може асоціюватися з революцією або політичними рухами.

3. Соціальні стереотипи та значення: Коннотація може відображати соціальні упередження або стереотипи. Наприклад, слова на кшталт «розкіш» можуть асоціюватися з багатством і статусом, а «бідність» – з труднощами та соціальним низьким становищем.

4. Літературні асоціації: В літературі коннотація часто спирається на традиційні або символічні значення слів. Наприклад, «смерть» може

викликати не тільки буквальне значення (кінцева стадія життя), але й багатозначність у контексті різних культурних або літературних символів (як щось таємниче, фатальне, зворотне).

5. Індивідуальні асоціації: Коннотація також залежить від особистого досвіду, переконань і емоцій того, хто читає чи слухає. Наприклад, слово «ліс» може викликати у когось асоціації з тишею та природною красою, а в іншого – з небезпекою або тривогою [11].

Коннотативне значення є важливим інструментом для глибокого розуміння тексту, оскільки воно надає словам багатство, яке виходить за межі їхнього буквального значення, дозволяючи розкрити авторську інтенцію, культурні або соціальні контексти, а також особисті емоційні реакції. Вивчення коннот є важливим для аналізу літературних творів, оскільки вони допомагають виявити глибину і складність авторського замислу [16].

Роль денотата в інтерпретації тексту

Денотат, як основне, буквальне значення слова, відіграє ключову роль в інтерпретації літературного тексту, оскільки він забезпечує точність і ясність у передачі інформації [41]. Саме денотат визначає первинний смисл слова, не враховуючи суб'єктивних чи культурних асоціацій, що виникають у процесі сприйняття. У контексті літератури денотат служить основою для побудови складніших значень та інтерпретацій, оскільки він задає певну фактичну основу, з якою працюють інші елементи мови, такі як коннотації та метафори [13].

1. Визначення об'єктивних смислів. Денотат забезпечує об'єктивність значення слова, що дозволяє читачеві зрозуміти основний, універсальний смисл. Це означає, що денотативне значення є однаковим для всіх носіїв мови, незалежно від індивідуальних асоціацій або культурних відмінностей. Наприклад, слово «дерево» позначає конкретну рослину з корінням, стовбуром та гілками, що є його незмінним денотативним

значенням. Тому денотат створює основу для того, щоб передати факти і реалії, які автор хоче донести до читача.

2. Важливість точності в передачі фактичної інформації. У літературному контексті денотат має важливу роль у тому, щоб зберегти точність при передачі фактів, ідей і подій. Зокрема, в жанрах, де важливі конкретні деталі – таких як історичний роман чи документалістика – денотативне значення слів сприяє чіткому відображенню реальності [41]. Наприклад, у текстах, що описують історичні події, важливим є використання точної термінології, щоб не створювати неправдоподібних чи хибних образів.

Денотат дає змогу уникнути двозначностей, які можуть виникати через коннотативні чи метафоричні значення. Він служить певним «фундаментом», на якому будуються інші рівні сенсу [10]. Точність денотативного значення допомагає зберігати стабільність інтерпретації, оскільки з ним можна працювати як із чітким і зрозумілим орієнтиром.

Отже, денотат є основою, яка дозволяє закласти точні, об'єктивні смисли в текст. Без нього інтерпретація літературного твору могла б бути плутаною, оскільки відсутність точного визначення базових понять ускладнює розуміння тексту. Він є необхідним для створення ясної карти світу, який автор намагається передати через свій твір.

Роль коннотатів в інтерпретації тексту

Коннотат – це додаткові, суб'єктивні значення, що виникають у контексті використання слова, які пов'язані з емоціями, асоціаціями, культурними чи символічними елементами [2]. Вони значно збагачують текст, надаючи йому глибину і багатозначність. У літературному процесі коннотації відіграють ключову роль у створенні додаткових шарів сенсу та виявленні прихованих чи неявних значень, які допомагають читачеві зрозуміти не тільки буквальний зміст, але й глибші ідеї, які автор хоче передати.

1. Збагачення тексту через емоційні, культурні та символічні значення. Коннотації надають тексту емоційну забарвленість, поглиблюючи

сприйняття того чи іншого явища або ситуації [42]. Наприклад, слово «літо» може асоціюватися не тільки з сезоном, але й з відпочинком, теплом, безтурботністю. Ці додаткові смисли дозволяють створити атмосферу, яка не обмежується лише літературним визначенням слова. Таким чином, коннотації збагачують текст, сприяючи глибшому розумінню і інтерпретації читачем.

Крім емоційних асоціацій, коннотації можуть містити і культурні елементи, які можуть бути зрозумілі лише в певному культурному контексті. Наприклад, слово «крило» може символізувати свободу або політ, що є загальним символом у багатьох культурах. Такі культурні або символічні значення надають тексту більшу багатозначність і відкривають нові можливості для інтерпретації.

2. Відображення авторських намірів через використання коннотативних значень. Автори часто використовують коннотації для того, щоб передати свої приховані або неявні наміри, створюючи багат шарові значення в тексті. Через застосування коннотативних значень вони можуть натякати на певні теми, ідеї або відчуття, які не виражені прямо. Наприклад, у романах часто використовуються метафори чи алегорії, що містять коннотативні смисли, які допомагають створити специфічну атмосферу або передати певні емоції [6].

3. Використовуючи коннотації, автори можуть також впливати на сприйняття читача, керуючи його увагою на певні деталі або аспекти тексту, залишаючи інші в тіні. Цей прийом дозволяє «мовчки» говорити про складні теми, не вимовляючи їх безпосередньо, що дає тексту більшу гнучкість у трактуванні. Через коннотації можна передавати настрій, ставлення до подій або персонажів, а також глибші, приховані думки автора.

Коннотат надає тексту багатозначність, створюючи простір для вільних інтерпретацій, при цьому зберігаючи тісний зв'язок з контекстом і авторським задумом. Завдяки цьому літературний твір може розкривати нові смисли на кожному етапі читання, ускладнюючи та збагачуючи сприйняття.

У літературному тексті денотативні й коннотативні значення не існують ізольовано – навпаки, їхня взаємодія є основою багат шаровості художнього висловлення. Саме поєднання буквального (денотативного) значення слова з його додатковими, емоційно-асоціативними (коннотативними) відтінками створює глибину й об'ємність тексту, роблячи літературне мовлення живим, виразним і змістовно насиченим [11].

1. Співвідношення буквального та додаткового значень.

Денотат задає опорну точку розуміння – фактичне значення слова, його основний зміст. Це те, що робить текст зрозумілим, конкретним, надає чіткість і визначеність. Коннотат же дозволяє виходити за межі прямого значення, вносить у сприйняття слова індивідуальні або культурні смисли, що активізуються в конкретному контексті.

Наприклад, слово «вогонь» у денотативному значенні – це фізичне явище горіння. Але у художньому тексті воно може набувати коннотативних значень: пристрасть, небезпека, очищення, знищення тощо. Таке поєднання конкретного та символічного значення збагачує образ, дозволяючи читачеві бачити за ним більше, ніж просто об'єкт реального світу.

2. Створення художньої глибини.

Взаємодія денотата й коннотата є одним із ключових механізмів створення підтексту – тієї глибинної площини, яка дозволяє читачеві інтерпретувати текст на різних рівнях. Буквальне значення слів дає змогу побудувати логічну канву оповіді, а додаткові асоціації наповнюють її емоційним і символічним змістом.

Саме завдяки такій багаторівневості літературний текст може залишатися актуальним для різних поколінь читачів, викликати різні інтерпретації, породжувати нові смисли залежно від досвіду, емоційного стану чи культурного фону адресата [31].

3. Засіб реалізації авторського стилю. Тонка гра між денотативним і коннотативним рівнями слова є важливим інструментом в руках письменника.

Автор свідомо обирає слова не лише за їхнім прямим значенням, а й за тим, які асоціації вони здатні викликати, які настрої, образи чи алюзії збудити в уяві читача [12]. Така взаємодія допомагає передати авторське бачення світу, розкрити характер персонажів, атмосферу твору або морально-філософське підґрунтя тексту. Це поєднання дозволяє текстові говорити водночас прямо і натяком, логічно і образно, тим самим утворюючи простір для творчого читання та інтерпретації.

Як поєднання денотата і коннотата допомагає розкрити глибинні сенси тексту?

Щоб повноцінно осягнути художній текст, важливо враховувати не лише те, що він *буквально* говорить (денотативний рівень), а й як і *що ще* за цими словами стоїть – тобто його коннотативний вимір. Саме поєднання цих двох аспектів – денотата і коннотата – відкриває перед читачем глибинні сенси, які часто не лежать на поверхні, але є ключовими для розуміння авторського задуму.

1. Денотат – основа для логічного розуміння

На рівні денотата текст повідомляє певні факти, описує події, дії персонажів, явища реального чи вигаданого світу. Це «буквальний» шар, який дозволяє читачеві скласти загальне уявлення про сюжетну лінію, часово-просторові координати, зовнішні риси образів.

2. Коннотат – канал до підтексту й емоцій

Однак художній текст – це не лише набір фактів. Кожне слово може бути забарвлене емоційно, культурно, символічно. Коннотації – це ті невидимі смислові відтінки, що дозволяють читачеві «відчути» текст, прочитати між рядків, увійти в атмосферу твору. Саме через коннотації слово «ніч» може означати не тільки частину доби, а й самотність, тривогу, кінець чогось або початок нового.

3. Взаємодія як умова для глибшої інтерпретації

Лише аналізуючи і денотативні, і коннотативні аспекти мовлення, ми можемо побачити повний обсяг художнього висловлювання. Наприклад, опис природи в тексті може мати буквальну функцію (зображення простору), але на рівні конотацій – відображати внутрішній стан героя, символізувати переломний момент у сюжеті, натякати на майбутні події. Якщо зосередитись лише на денотатах, існує ризик втратити глибинну метафоричну суть тексту [16].

4. Важливість балансу в інтерпретації

Успішне прочитання літературного тексту – це завжди баланс між розумінням того, *що сказано* (денотат), і того, *що мається на увазі* (коннотат). Інакше кажучи, для повноцінної інтерпретації читачеві потрібно не тільки «прочитати» слова, а й «почути» за ними підтексти, асоціації, культурні коди. Такий підхід дозволяє вийти за межі буквального змісту і відчувати справжню глибину художнього світу, створеного автором.

І тепер нам зрозуміло, поєднання денотата і коннотата – це своєрідний ключ до інтерпретаційної глибини літературного твору. Саме завдяки їхній взаємодії текст стає багатозначним, емоційно насиченим і відкритим до нових прочитань.

1.3. Художній концепт у літературі абсурду: проблема нонсенсу у мовній репрезентації

Література абсурду – це явище, що виникло як відповідь на глибоку екзистенційну кризу XX століття, спричинену війнами, тоталітаризмом, крахом раціоналізму та віри у зрозумілий світопорядок.

У центрі цієї течії – відчуття безглуздості буття, руйнування логіки і традиційних смислів, що раніше слугували орієнтиром для особистості й культури загалом. Абсурдистські твори ставлять під сумнів саме існування універсальної істини, а мова в них часто втрачає свою звичну функцію – бути носієм чіткого і стабільного значення [22].

Ключову роль у такій художній деструкції відіграє художній концепт – як змістова одиниця, що об'єднує не лише значення слів, але й культурні, філософські, психологічні підтексти [24]. У літературі абсурду концепти набувають нестабільної, розмитої форми, часто постають у вигляді парадоксів, метафор або іронічних образів, які викликають більше запитань, ніж дають відповідей. Завдяки цьому концепт стає не просто елементом змісту, а інструментом художнього руйнування звичних смислових структур. Дослідження художнього концепту у літературі абсурду дозволяє не лише глибше проникнути у специфіку цього напрямку, але й осмислити, як через мову й текст передається досвід втрати сенсу та пошуку нових форм його вираження.

Проблема нонсенсу: сутність і прояви

Нонсенс у літературі – це явище, яке позначає свідоме порушення логіки, причинно-наслідкових зв'язків та звичного мовного вжитку, що призводить до ефекту абсурдності, парадоксу або навіть повної беззмістовності на перший погляд. Проте ця «беззмістовність» часто є лише зовнішньою формою – за нею ховається глибший філософський або культурний сенс, який не піддається прямому тлумаченню.

У літературному нонсенсі ключову роль відіграє гра зі значеннями, вивертання смислів, логічна невідповідність або навмисне змішування

несумісного. Це своєрідний виклик не лише логіці читача, а й самій системі мови, що зазвичай покликана передавати чітку, стабільну інформацію [22].

Класичними прикладами нонсенсу в літературі є твори Л. Керролла, особливо його поезія (наприклад, “Jabberwocky” – «Бурмоковт»), де слова звучать знайомо, але водночас є вигаданими і позбавленими стабільного значення. В літературі абсурду нонсенс набуває більш трагічного забарвлення – у творах Беккета, Йонеско, Кафки, де персонажі говорять багато, але по суті не досягають порозуміння, мова втрачає свою силу як інструмент комунікації [25].

Сутність нонсенсу полягає не у відсутності смислу взагалі, а у переосмисленні самого поняття смислу – як чогось нестабільного, суб’єктивного, зруйнованого абсурдністю буття. Таким чином, нонсенс у літературі стає не відсутністю значення, а радше його зсувом, розривом між формою й очікуваним змістом.

У літературі абсурду нонсенс виконує багатогранну і глибоко символічну функцію, яка виходить за межі простої нелогічності чи гри зі смислами. Його роль полягає у вираженні кризи мови, мислення та існування, яка характерна для світовідчуття XX століття – доби війни, втрати ідентичності, розчарування в абсолютних істинах і руйнування традиційних засад раціоналізму.

Одна з ключових функцій нонсенсу – викриття абсурдності буття. Через мову, позбавлену звичних зв’язків і смислів, автор демонструє хаос світу, в якому людина намагається знайти логіку, але наштовхується на мовчання або безглуздість. У цьому контексті мова, замість бути інструментом пізнання, стає дзеркалом розпаду, втрати зв’язку між словом і дійсністю.

Інша важлива функція – деструкція усталених форм сприйняття. Нонсенс ламає шаблони, підриває очікування читача, змушуючи його усвідомити нестабільність реальності та умовність будь-яких інтерпретацій.

Це не просто абсурд заради абсурду – це стратегія, яка розширює межі художнього висловлення.

Нонсенс також виконує метафізичну функцію – через відсутність очевидного змісту він «відкриває порожнечу», у якій виникають нові, не завжди вербалізовані смисли. У цьому – парадокс нонсенсу: він породжує сенс через його тимчасову втрату.

У творах різних авторів, нонсенс дозволяє втілити тривогу, відчуження, страх перед безглуздістю життя, і водночас – естетично осмислити цю безвихідь. Через нонсенс ці тексти апелюють не лише до раціонального розуміння, а й до екзистенційного переживання, провокуючи читача на внутрішню реакцію і філософське осмислення.

Художній концепт у контексті абсурду

У літературі абсурду художній концепт постає не як усталена смислова одиниця з чіткими межами, а як рухома, нестабільна структура, що перебуває у стані постійного руйнування, трансформації або парадоксального відтворення [24]. Особливість концептів у такому контексті полягає в тому, що вони втрачають традиційну зв'язність між формою і змістом, між словом і позамовною реальністю. Це перетворює концепт не просто на одиницю значення, а на засіб виявлення абсурду.

У звичайному літературному дискурсі художній концепт функціонує як опора сенсу, завдяки якій читач може співвіднести образи, ідеї й емоції в єдине уявлення. У текстах абсурду ця опора хитка. Концепти – такі як «людина», «час», «слово», «істина», або ж «існування» – втрачають свій стабільний зміст і можуть бути представлені в абсурдному, іноді навіть гротескному вигляді. Наприклад, концепт «спілкування» в п'єсах Йонеско може реалізовуватись через безсенсові діалоги, де фрази повторюються механічно, а зміст випаровується, підкреслюючи кризу комунікації [7].

Парадоксальність художнього концепту в абсурдистському тексті полягає також у двозначності і багатозначності, що виникає саме через злам

звичного логічного ланцюжка. Концепт може існувати як каркас, позбавлений конкретного значення, проте навантажений емоційною, екзистенційною або навіть іронічною функцією. Так, у творах Беккета концепт «очікування» одночасно є і центральним мотивом, і абсурдною формою бездіяльності – символом людського буття без мети.

У цьому сенсі художній концепт в абсурдистській літературі працює як порожній контейнер, у якому відбувається гра змістів, зрушення культурних або філософських очікувань, заперечення стабільного образу світу. Його функція – не дати відповідь, а поставити питання, викликати сумніви у значеннях.

Однією з ключових ознак літератури абсурду є навмисне руйнування звичних смислових зв'язків, що забезпечує ефект втрати логіки, очікувань і значення. У такому контексті смисл не просто зникає – він зміщується, викривлюється, набуває парадоксальної природи або множить до такої міри, що стає неможливим для однозначного тлумачення. Цей процес стосується не лише сюжету чи структури тексту, а й самої сутності мовного означення, тобто – концептів.

У традиційній літературі смисл часто вибудовується навколо чіткого ієрархічного порядку понять: слово має відносно стабільний денотат і впізнаваний культурний або емоційний підтекст [11]. В абсурдистському письмі ці межі розмиваються: слово більше не гарантує сенс, воно може виявитися порожнім знаком, що втратив зв'язок із реальністю або отримав надлишок взаємовиключних значень.

Втрата смислу найяскравіше проявляється в мовній поведінці персонажів – вони часто спілкуються, не розуміючи один одного, говорять багато, але не досягають порозуміння. Їхні слова існують у формі, але не в змісті.

Зсув смислу також може відбуватися через ігрову або іронічну перебудову культурних кліше, коли знайомі концепти – наприклад, «істина»,

«любов», «смерть» – позбавляються своїх глибинних, усталених значень і подаються як механічні, бездушні, автоматизовані структури. Такий підхід ставить під сумнів саму можливість пізнання або фіксації реальності через мову [25].

На перший погляд, нонсенс здається запереченням смислу – суцільною алогічністю, мовною грою без цілісного значення. Проте в літературі абсурду він виконує глибоку концептуальну функцію: саме через відсутність або парадоксальність сенсу твір апелює до найглибших питань буття. Нонсенс відкриває простір для множинного тлумачення, ставить під сумнів традиційні способи розуміння тексту і змушує читача або глядача шукати нові смислові горизонти.

Такий підхід не нівелює глибину, а навпаки – посилює її, адже знімає обмеження на єдино можливу інтерпретацію. У цьому контексті кожна деталь – повтор, мовна дивина, логічна дірка – стає знаком, який відкриває внутрішню напругу реальності. Сміслова «порожнеча» заповнюється філософськими, екзистенційними або культурними смислами, що постають завдяки активній інтелектуальній участі інтерпретатора.

Тобто, нонсенс не є порожнечою – він є особливим видом наповнення, яке виникає в результаті взаємодії тексту з читацькою свідомістю, що перебуває у стані пошуку. Це наповнення має складну природу і нерідко виявляється навіть глибшим за традиційний смисл, адже апелює не до раціонального сприйняття, а до екзистенційного досвіду.

У межах абсурдного письма художній концепт виконує особливо важливу роль: він стає носієм парадоксальної істини, замаскованої в умовно безглуздій формі. Аналіз концептів – навіть зруйнованих або деформованих – дозволяє виявити, як автор конструює своє бачення світу та буття в умовах мовної і смислової кризи [24] .

Художній концепт в абсурдному тексті часто не фіксований, не стабільний – він рухається, пульсує, вислизає, проте водночас не зникає

остаточно. Він присутній як знак авторського занепокоєння, як глухий відгук традиційних значень у зміненому світоглядному ландшафті. Саме завдяки уважному аналізу таких концептів можливо реконструювати внутрішню логіку твору, вловити натяки на філософський підтекст, моральну дилему чи естетичну гру.

Крім того, концептуальний аналіз допомагає розрізнити випадкову абсурдність від цілеспрямованої, глибоко продуманої. Це дозволяє перейти від поверхневого прочитання до справжнього діалогу з текстом, де навіть відсутність відповіді може стати формою висловлювання.

Художній концепт є ключем до розуміння естетики абсурду, його смислової структури й авторської інтенції. Його інтерпретація – це шлях до відкриття внутрішнього ядра абсурдного тексту, де відсутність логіки стає формою складної істини.

Висновок до розділу 1

У першому розділі ми з'ясували, що таке концепт і чому це поняття таке важливе для розуміння літературного тексту. Концепт – це не просто слово чи ідея, а своєрідна «пачка сенсів», яка поєднує знання, образи, емоції та культурні асоціації. Ми побачили, що концепти мають складну структуру і виконують різні функції: допомагають мислити, спілкуватися, передавати культурні коди.

Окремо ми розглянули, як працюють денотати (буквальні значення слів) і коннотати (додаткові, емоційні й асоціативні смисли), і як вони взаємодіють у тексті. Разом вони створюють глибину літературного твору, дозволяють побачити більше, ніж просто сюжет чи опис.

Особливу увагу було приділено літературі абсурду, де концепти можуть ставати парадоксальними, ламатися, втрачати звичні сенси. Через ефект нонсенсу (безглуздя) автори змушують читача заново замислитися над

звичними речами, поглянути на світ під іншим кутом. У цьому контексті художній концепт допомагає зрозуміти внутрішній зміст твору, навіть якщо зовні все здається абсурдним або нелогічним.

Так, розділ дав теоретичну основу для подальшого аналізу текстів – щоб ми могли краще «читати між рядків» і розуміти глибші сенси, які вкладає автор.

РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТОСФЕРИ У ТВОРАХ Л. КЕРРОЛЛА

2.1. Культурно-історичний контекст Вікторіанської епохи та його вплив на світогляд автора.

Твори Л. Керролла – це далеко не просто казки для дітей із дивакуватими героями та фантастичними пригодами. За яскравою оболонкою приховується складний художній світ, де тісно переплітаються логіка й абсурд, філософія та гра, мова й смисл. У цьому розділі ми розглянемо концептосферу Л. Керролла – унікальну систему образів, понять і значень, яка вирізняє його тексти серед інших.

Серед засобів, якими він втілює свою художню концептосферу, – мовні ігри, парадокси, порушення звичних смислів. Вони не просто додають гротескності чи гумору, а мають глибоку функцію – будують особливу авторську картину світу, в якій навіть нонсенс стає способом пізнання реальності [82]. Завдяки таким прийомам письменник не лише розважає, а й торкається важливих питань – про мову, мислення, природу світу.

У цьому розділі ми спробуємо простежити, як саме працюють концепти у творах Л. Керролла, як формується його концептосфера і яку роль у цьому відіграють мовні та художні засоби. Це допоможе краще зрозуміти не лише смислову глибину його текстів, а й їхній вплив на читача – незалежно від віку [84].

Вікторіанська епоха — це період правління королеви Вікторії (1837–1901), який став однією з найяскравіших сторінок британської історії. Цей час позначився глибокими змінами в суспільстві, стрімким розвитком науки та техніки, зростанням міської культури, а також складними внутрішніми суперечностями [114].

Моральні норми та цінності.

Вікторіанське суспільство було глибоко моральним – принаймні зовні. Високо цінувалися скромність, ввічливість, працьовитість, благочестя та самодисципліна. З одного боку – це був час «етикету» й суворих правил поведінки, а з іншого – час прихованого лицемірства, коли за зовнішнім благочестям часто ховались конфлікти, страхи й внутрішня розгубленість людини перед новими викликами епохи.

Прогрес і наука.

Це доба індустріальної революції, наукових відкриттів і технологічних проривів. Парові машини, залізниці, електрика, телеграф – усе це змінювало уявлення про світ. Водночас саме в цей час починають з'являтися сумніви щодо абсолютності релігійної істини: Дарвін зі своєю теорією еволюції став викликом для традиційного світогляду.

Суспільні зміни.

У центрі змін – людина. З'являється середній клас, змінюється роль жінки в суспільстві, зростає увага до освіти та виховання дітей. Проте водночас зростає і соціальна нерівність, бідність у містах, експлуатація на фабриках – усе це породжувало тривогу і сумніви щодо справжнього значення «прогресу».

Дух часу: раціональність і віра в науку

Вікторіанська епоха була часом сильного впливу раціоналізму і науки на світогляд людини. Прогрес у технологіях, нові відкриття в фізиці, біології, хімії, а також революційні ідеї Чарльза Дарвіна про еволюцію створювали враження, що людство ось-ось розгадає всі загадки світу [113]. Усе, що не піддається науковому поясненню, почало сприйматися як щось відсталого і застарілого, а знання, отримані через дослідження, стали основою розвитку суспільства.

Ця віра в раціональність і науку сформувала ідеал інтелектуального, логічного мислення, яке вважалося найбільшим досягненням людини.

Сумніви щодо традиційних релігійних вчень, а також відкриття в галузі біології, фізики та геології змушували людей ставити під питання те, що було прийнято як абсолютна істина протягом століть.

Проте саме в цей час наукові досягнення почали зіткатися з новими викликами. Наука не могла пояснити все, і з'явилося більше запитань, ніж відповідей. Це породило унікальний феномен: паралельно з раціональністю і вірою в науку почав відроджуватися й інтерес до абсурдного, фантастичного, ірраціонального – як на рівні культури, так і в особистих переконаннях [89].

Твори Л. Керролла, зокрема «Аліса в Країні Чудес» та «Аліса в Задзеркаллі», яскраво відображають цей дух епохи. Науковий прогрес і раціональність сполучаються з абсурдом і парадоксами, створюючи унікальний літературний простір, де логіка та нонсенс існують поряд [82]. Л. Керролл використовує ідеї наукового прогресу, але робить це так, що його твори викликають запитання і ставлять під сумнів очевидні істини, змушуючи читачів ставати критичними до того, що здається не піддається сумніву.

Отже, Вікторіанська епоха – це період, коли раціональність і наука стали основою розвитку, але й водночас виявили свою нездатність пояснити все, що відбувається в світі. Це дало поштовх для виникнення нових ідей, нових поглядів на світ і відкриттів, які Керролл зумів майстерно відобразити у своїх творах.

Дитинство і його нова роль у культурі епохи: Формування нового ставлення до дітей та дитячої літератури

Вікторіанська епоха була періодом значних змін у ставленні до дітей та їх ролі в суспільстві. До цього часу діти часто сприймалися як маленькі дорослі, і їхнє виховання здебільшого зводилося до суворих дисциплінарних норм. Однак у XIX столітті відбувся поворот у ставленні до дитинства, що відобразився не лише в суспільних поглядах, а й у культурних та літературних практиках.

Вікторіанці почали сприймати дитинство як окрему, унікальну стадію розвитку людини, яка має свої потреби, прагнення та емоційні особливості. Поступово змінювалось ставлення до дитячої природи: дитинство стало розглядатися як період невинності, чистоти, відкритості для світу і, що найголовніше, – період формування моральних та етичних цінностей. Це створювало нові вимоги до виховання дітей, їхнього навчання та дозвілля.

Тому виникло нове культурне уявлення про дитину як про індивіда, що має право на особливе ставлення і увагу. Погляд на дитину більше не зводився лише до того, щоб «виховати дорослого», а спрямовувався на створення умов для розвитку дитячої особистості у повноцінному сенсі.

Дитяча література та її роль

Зміни в суспільному сприйнятті дитинства безпосередньо відобразилися і на розвитку дитячої літератури. Якщо раніше література для дітей була здебільшого моралізаторською або навчальною, то в середині XIX століття почали виникати твори, які ставилися до дітей не як до маленьких дорослих, а як до окремих індивідів із власним світом переживань та фантазій. У цей період дитяча література стала місцем для свободи уяви, гри з мовою і логікою, фантастичних і чудернацьких історій, що дозволяло дітям переживати нові світи і розвивати творче мислення.

Твори Л. Керролла є яскравим прикладом цього нового підходу до дитячої літератури. Його книги, зокрема «Аліса в Країні Чудес», розривають традиційні канони літератури для дітей. Це не просто захопливі казки, оскільки вони кидають виклик звичним уявленням про реальність, логіку та мораль, пропонуючи дітям світ, де все можливо. Дитина в цих творах – не пасивний спостерігач, а активний учасник незвичних подій, де важливу роль відіграє фантазія, гумор і навіть абсурд.

Розвиток нової літератури для дітей

Тому на основі таких змін у ставленні до дитинства з'явилась ціла хвиля авторів, які почали писати не тільки для дітей, але й про дітей, розглядаючи їх

як окремий соціальний та культурний феномен. Вікторіанські письменники, зокрема Л. Керролл, дозволяють дітям не тільки відпочивати через гру та фантазії, а й розмірковувати над серйозними питаннями, звертаючи увагу на парадокси суспільства та культури [84]. Література для дітей перетворилася на важливу частину культурного життя, де через гру, абсурд і загадки пропонувалась не лише розвага, але й дослідження глибинних аспектів людського існування.

Як це позначилось на стилі й тематиці Л. Керролла?

Зміни в культурному сприйнятті дитинства в Вікторіанську епоху значно вплинули на творчість Л. Керролла, зокрема на його стиль і тематику. Керролл, як письменник, не тільки відображав дух своєї епохи, а й активно реагував на нові культурні уявлення про дитинство, намагаючись створити особливий літературний простір, де дитина могла б вільно розвивати свою уяву, а також ставити під сумнів усталені норми і правила.

Один з головних аспектів стилю Л. Керролла – це вміння поєднувати фантазію з логікою, абсурд з раціональністю. Письменник використовує мовні ігри, гумор, абсурдні ситуації, парадокси і навіть наукові терміни, щоб створити не просто захоплюючу історію, а цілий світ, де логіка і здоровий глузд часто порушуються. Такий підхід відображає нову парадигму дитинства як особливого, незвичайного етапу життя, де діти можуть не тільки пізнавати реальний світ, а й пірнати в дивовижний світ уяви.

Це також відповідає культурному контексту Вікторіанської епохи, коли діти вже не сприймалися як мале відображення дорослих, а стали носіями власного, відмінного від дорослих, світу. Л. Керролл активно використовує цей принцип, дозволяючи своїм персонажам здійснювати дії, які дорослі могли б вважати абсурдними або нелогічними, але саме ці дії дозволяють дітям вийти за межі буденного і розширити своє сприйняття світу.

У творах Л. Керролла ми бачимо відмову від традиційної реальності та поява альтернативних, парадоксальних світів. Ці світи, де правила фізики і

логіки часто порушуються, дозволяють Л. Керролу досліджувати не тільки філософські й наукові теми, але й дитячу уяву, безмежність якої не обмежується звичними рамками [135]. Письменник ставить під сумнів соціальні структури, ідеали та навіть самі основи людського існування через різноманітні ситуації і персонажів, які чимось нагадують інтелектуальну гру, однак мають глибокий смисловий підтекст. У творах Л. Керролла дитина не лише спостерігає за світлом і темрявою, а й активно втручається в процес творення реальності. Вона здатна сприймати абсурдні ситуації і приймати їх як частину свого світу, при цьому виявляючи гострий розум і дотепність, що є характерними для дітей цієї епохи. Л. Керролл відкриває нові горизонти в літературі для дітей, де не тільки розвивається уява, а й ставляться питання про суспільні норми, обмеження, взаємодію з іншими людьми [89].

Так, зміни у ставленні до дитинства Вікторіанської епохи відобразилися в стилі та тематиці творів Л.Керролла, що стало важливою частиною культурного контексту часу. Його тексти, наповнені парадоксами, іграми зі словами та метафорами, стали не просто дитячими казками, а філософськими творами, що дозволяють дітям і дорослим по-новому поглянути на навколишній світ.

2.2. Математичний світогляд Л. Керролла як фактор формування структури творів.

Л. Керролл був не лише письменником, а й кваліфікованим математиком. Його професія та освіта в галузі математики мали великий вплив на його світогляд і творчість. Вивчення математичних наук стало основою його інтелектуального життя і глибоко відобразилось у його творах. Л. Керролл отримав освіту в Оксфордському університеті, де він вивчав класичні науки, а потім став викладачем математики в коледжі Христовому.

Математика була для нього не просто роботою, а справжнім захопленням. Саме це захоплення наукою стало основою його творчого підходу.

У його творах можна помітити, як чітко застосовуються принципи логіки та структури, властиві математиці. Вони не лише допомагають будувати абсурдні ситуації, але й створюють своєрідну логіку, яку важко пояснити за звичними правилами. Наприклад, у «Алісі в Країні Чудес» Л. Керролл використовує парадокси, що нагадують математичні задачі, змушуючи читача задуматися про світ, побудований за власними законами [82].

Окрім того, Л. Керролл цікавився новими математичними ідеями того часу, особливо в логіці. Це позначилось на його літературних творах: він створював ситуації, де правила нагадували математичні головоломки. Важливо, що він використовував ці абстрактні ідеї не просто для того, щоб заплутати читача, а для того, щоб змусити його задуматися про логіку і структуру світу, який існує у його творчості [84].

Отже, математичний світогляд Л. Керролл не лише допоміг йому вирішувати задачі, але й став основою для створення нових, незвичних форм літератури, де логіка і абсурд переплітаються, створюючи особливий світ, який важко пізнати звичайними засобами.

Паралелі між математичними принципами і літературними техніками Керролла

Л. Керролл, як математик за освітою, часто використовував математичні принципи та ідеї в своїх літературних творах, і це знаходить відображення у його художніх техніках. Паралелі між математичними концептами і літературними прийомами є важливим аспектом, який допомагає зрозуміти глибину його творчості і специфіку його стилю.

1. Логіка та логічні парадокси

У математиці важливе місце займають логічні міркування, пошук правильних рішень і розв'язків, чітке дотримання правил. Тому Л. Керролл у своїх творах активно використовує логічні парадокси, де традиційні закони логіки і здорового глузду порушуються, а самі персонажі розмірковують за допомогою абсурдних міркувань.

2. Множинність можливих рішень

У математиці кожне завдання може мати кілька різних рішень, що відповідають однаковим умовам, але обирається те, яке найкраще підходить для конкретної ситуації. У творчості Л. Керролла це відображається в численних варіантах розвитку подій і багатопаралельності реальностей. У "Алісі в Країні чудес" кожен крок Аліси відкриває нові можливості та виклики, де навіть найбільш абсурдні ситуації можуть мати кілька шляхів розв'язку, і кожен з них може бути рівноцінним.

3. Перехід між абстракцією та конкретикою

Математика також часто працює з абстракціями – теоретичними поняттями, які, однак, можуть мати дуже практичне застосування. Керролл в своїх творах також використовує цю техніку [82]. Наприклад, у «Алісі в Країні чудес» уявні персонажі та ситуації (як-от гри з часом або змінні розміри Аліси) спочатку є чистими абстракціями, але з часом вони набувають конкретної форми, коли персонажі розв'язують проблеми чи стикаються з реальними перешкодами.

4. Ігри з числами та формулами

Л. Керролл, як математик, часто використовував числа, загадки та інші математичні концепти в своїх творах. У «Алісі в Країні чудес» численні загадки і головоломки, що виглядають на перший погляд нелогічними, мають глибокий математичний підтекст [90]. Наприклад, числові ігри та парадокси, що зустрічаються у діалогах між Алісою та іншими персонажами, є не просто забавою, а ілюстрацією складних математичних і логічних концептів, часто переведених у контекст абсурду.

Таблиця 2.2.1

Математичні принципи	Літературні техніки
Логіка та логічні парадокси	Використання парадоксів і нелогічних ситуацій
Множинність можливих рішень	Створення альтернативних реальностей з численними варіантами розвитку подій
Перехід між абстракцією та конкретикою	Перехід від абсурдного до реалістичного у сюжеті та діалогах
Ігри з числами та формулами	Використання чисел, віршів, загадок, що базуються на математичних принципах

Так, математичні принципи, від логічних парадоксів до ігор з числами, є основою художнього світу Л. Керролла. Це дозволяє не тільки формувати

складну і багатозначну структуру його творів, а й розвивати певний стиль, в якому поєднуються абсурд, логіка і гра. Паралелі між математикою та літературою відкривають нові шляхи для інтерпретації і занурення в художній світ Керролла.

Математика і логіка як основи структури творів

У творах Л. Керролла математика й логіка відіграють ключову роль у побудові структури тексту. Його оповіді – це не просто казкові пригоди, а витончено сконструйовані системи, в яких домінують логічні ходи, парадокси та мовні ігри, що відсилають до глибокого аналітичного мислення [82]. Автор не лише створює фантастичний світ, а й формує його за принципами, близькими до логічної та математичної побудови – з чіткими внутрішніми законами, навіть якщо вони абсурдні з погляду реального світу.

Одним із яскравих прикладів є сцена з Безумним Капелюшником у “Алісі в Країні чудес”, коли той ставить Алісі відому загадку:

“Why is a raven like a writing desk?”

(“Чим крук схожий на письмовий стіл?” – переклад В. Панченка)

Це питання не має логічної відповіді, хоча звучить як звичайна загадка. Логічна форма зберігається, але сенс – зруйнований. Це типовий приклад логічного парадоксу: структура чітка, проте її заповнення – абсурдне або навіть відсутнє. Таким чином, Л.Керролл грається з очікуваннями читача, навмисно порушуючи логічну послідовність у змісті, але зберігаючи її у формі.

Інший приклад – сцена з Чеширським Котом:

“We’re all mad here. I’m mad. You’re mad.”

(“Ми тут усі несповна розуму. Я – несповна. І ти теж.” – переклад В. Панченка)

Це твердження побудоване як силогізм, однак воно ґрунтується на парадоксальній логіці: якщо всі божевільні, то божевільня стає нормою, а отже, перестає бути винятком. Ця гра зі стандартними логічними структурами, але у

химерному, зсунуто-абсурдному ключі – ще одна характерна риса стилю Л.Керролла.

Симетрія та структура

У “Алісі в Задзеркаллі” вся оповідь структурована як шахова партія. Події відповідають пересуванням фігур по шахівниці, а герої виконують ролі певних фігур (Аліса – пішак, який стає королевою). Шахи – це математично-логічна гра з суворими правилами, і автор використовує її як архітектоніку всього сюжету:

“It’s a great huge game of chess that’s being played—all over the world.”

(“Це велика, грандіозна шахова партія, яка грається по всьому світу.” – переклад В. Панченка)

Цей приклад демонструє, як Л. Керролл закладає у текст логічну модель, яка визначає не лише хід подій, а й структуру простору та часу у творі.

Принципи математичної строгості в побудові сюжету і персонажів

Твори Л. Керролла – це не хаотичний набір дивних пригод, а ретельно продумана система, де панує чітка внутрішня логіка. Хоча все здається дивним і трохи божевільним, за цим стоїть особливий авторський порядок – своєрідна математична структура, яка тримає світ Аліси в рівновазі [86].

Сюжет як математичний розрахунок

Один із найяскравіших прикладів – «Аліса в Задзеркаллі». Весь сюжет там вибудований за логікою шахової гри: Аліса починає як пішак, і крок за кроком рухається дошкою, поки не стає королевою. Це не просто цікава задумка – це точна схема, що формує логіку всіх подій:

“I declare it’s marked out just like a large chess-board!”

(“Та це ж справжня шахова дошка, тільки велетенська!” – переклад В. Панченка)

Навіть у світі, де Капелюшник п’є чай вічно, а Кіт зникає залишаючи тільки усмішку, усе відбувається не просто так, а за певними «правилами гри», які задає сам Л. Керролл.

Персонажі як формули

Герої у Керрола поводяться не випадково. У кожного – своя «функція». Вони працюють як частини великої системи:

- Білий Кролик – метушливий, завжди кудись поспішає. Він уособлює час, але й водночас – страх його втратити.
- Чеширський Кіт – чистий парадокс. Він лишає по собі лише усмішку – форму без змісту.
- Капелюшник – зразок поламаної логіки: речення мають граматику, але не мають сенсу.

Кожен персонаж тут працює як змінна в рівнянні. Вони не «живуть своїм життям», як у реалістичній прозі – вони існують для того, щоб розкривати ідеї, грати з поняттями, демонструвати логіку чи її злам.

Симетрія й повтори – улюблений прийом

Л. Керролл любив симетрію, ритм і повтори. Його тексти побудовані так, ніби створені для того, щоб їх можна було «перевірити» – наче математичне доведення. Наприклад, у «Задзеркаллі» структура майже дзеркальна: початок перегукується з фіналом, створюючи відчуття завершеного кола [82].

Таблиця 2.2.2

Математичний принцип	Літературний прийом у творах Л. Керрола
Логічна послідовність	Побудова діалогу на основі силогізмів або логічних парадоксів (напр., розмова з Чеширським Котом)

Формули, рівняння	Повторювані конструкції та «мовні алгоритми» у віршах і репліках персонажів
Аксіоматичність (вихід з постулатів)	Світ твору діє за своїми законами (напр., «всі тут несповна розуму» — аксіома в Чеширського Кота)
Ігрова логіка, шахові принципи	Сюжет «Аліси в Задзеркаллі» як шахова партія (Аліса проходить шлях від пішака до королеви)
Абстрактне мислення	Використання нонсенсу для дослідження меж мови й смислу (наприклад, вірш <i>Jabberwocky</i>)
Математична симетрія	Структурна побудова тексту як дзеркальне відображення, сюжетна симетрія «Задзеркалля»
Парадокс як інструмент пізнання	Герої і ситуації, що демонструють злам логіки: «Чому ворон схожий на письмовий стіл?»

Ця таблиця допомагає побачити, як математичне мислення Л. Керролла не просто впливало на його творчість – воно стало її органічною основою.

Його літературна гра – це гра розуму, де логіка межує з уявою, а парадокс – з прозінням.

Абсурд у Л. Керролла – це не безглуздя, а гра за особливими правилами. Його тексти – ніби рівняння, де кожна деталь має своє місце. Він мислить як математик, навіть коли розповідає про диваків, що розмовляють загадками. Завдяки цьому твори Керролла мають унікальну глибину: вони можуть виглядати як гра, але всередині – точна, розумна і витончена система.

Взаємодія абсурду і математики в творах Л. Керролла

На перший погляд здається, що абсурд і математика – речі несумісні. Один – це хаос, порушення логіки й очікувань. Інша – точність, порядок і система. Але саме поєднання цих протилежностей стало однією з найвиразніших рис стилю Л. Керролла. У його текстах абсурд не позбавлений сенсу — навпаки, він часто базується на математичній або логічній ідеї, тільки поданий у химерній формі.

1. Абсурд як викривлена логіка

Л. Керролл любив «перекручувати» логіку, виводити її до крайнощів, щоб показати її крихкість або умовність. Такі перебільшення здаються нісенітницею, але насправді мають чітку внутрішню структуру [90].

“Sometimes I’ve believed as many as six impossible things before breakfast.”

(Іноді я вірила в шість неможливих речей ще до сніданку. – переклад В. Панченка).

Цей вислів демонструє іронію над людською здатністю триматися за суперечливі переконання, подаючи це в жартівливій і майже алгебраїчній формі.

2. Прихована логіка у нісенітниці

Сцена з чаюванням у Шаленого Капелюшника – приклад того, як Л. Керролл створює абсурдні ситуації, які все ж мають внутрішній порядок. Цей фрагмент можна інтерпретувати як модель циклічного часу або

нескінченного повторення – концептів, які мають свої відповідники в математиці [89].

3. Структурований хаос

Навіть там, де персонажі поводяться дивно або нелогічно, їхні дії часто підпорядковані правилам – хоча б і вигаданим. У *«Задзеркаллі»*, наприклад, події розгортаються згідно з шаховою логікою, де кожна фігура рухається відповідно до своїх можливостей. Це накладає сувору структуру на, здавалося б, хаотичну розповідь.

“When I use a word,” Humpty Dumpty said, in rather a scornful tone, “it means just what I choose it to mean – neither more nor less.”
(Коли я вживаю слово, – сказав Шалтай-Болтай зневажливо, – воно означає саме те, що я хочу, і нічого більше. – переклад В. Панченка).

Це висловлювання влучно ілюструє логічну проблему – питання значення та тлумачення, яке має безпосередній стосунок до мовознавства, філософії та математики.

Абсурд у творах Л. Керролла – це не безглуздя, а гра з логікою, доведеною до краю. Математика тут не зникає – вона просто набуває несподіваних форм. Саме в поєднанні точного мислення і химерної фантазії народжується особлива чарівність його книжок. І тому аналіз творів Л. Керролла потребує не тільки літературної чутливості, а й уважності до логічних і математичних підґрунтів [106].

Математичне мислення стало для Л. Керролла не лише професійною звичкою, а справжнім способом сприйняття світу. Воно глибоко вкорінене в його літературній творчості – не лише як сюжетна гра чи логічна вправа, а як основа формування його унікальної концептосфери. Завдяки цій основі письменник створив тексти, які одночасно сприймаються як дитяча казка, філософський трактат і витончена інтелектуальна головоломка.

Математичні принципи, такі як чітка структура, логічна послідовність, парадокс і формальна гра зі значеннями, дали змогу Л. Керроллу

переосмислити саму природу художнього тексту. Він зумів поєднати абсурд і раціональність, вигадку і строгість мислення – і цим запропонував зовсім новий підхід до літературної побудови.

У такий спосіб Л. Керролл не тільки заклав підвалини особливої, «математично-абсурдної» концептосфери, а й суттєво розширив межі літературної інновації. Його твори продовжують надихати – як дітей, які бачать у них казкову пригоду, так і дорослих, що шукають у текстах глибші логічні, філософські та лінгвістичні смисли. Саме це і є одним з найбільших досягнень автора: показати, що логіка й уява можуть чудово співіснувати в межах одного літературного світу.

2.3. Лексико-семантичні та стилістичні засоби творення концептосфери.

У творах Л. Керролла мова – не просто засіб комунікації, а повноцінний творчий інструмент, за допомогою якого автор вибудовує власну концептосферу – унікальний світ понять, образів та смислів. У нього слова поводяться не за стандартними правилами: вони змінюються, перевертаються, жартують, суперечать одне одному або взагалі не мають логічного пояснення [90]. І в цьому – не хаос, а продумана художня система. Саме лексика та стилістика відіграють ключову роль у формуванні цього світу [96]. Через гру слів, неологізми, алогізми, парадокси та каламбури Л. Керролл створює світ, у

якому можна подумки кинути виклик реальності, звичному мовленню й навіть законам логіки. Завдяки цьому його твори не просто читаються як казки – вони стають інтелектуальним полем гри, у якому кожне слово має потенціал для глибшого смислу.

Мовна гра в творах Л. Керролла – це не просто розвага чи стилістичний прийом. Це ключовий механізм, за допомогою якого автор творить свою неповторну реальність – світ, у якому звичні правила не діють, а сенси постають у нових, несподіваних формах.

Неологізми, каламбури, абсурдні вислови й навмисні зсуви значень не лише викликають усмішку – вони руйнують мовні шаблони, пропонуючи читачеві взяти участь у грі. Через цю гру Л. Керролл ставить під сумнів звичні логічні конструкції, а водночас – відкриває нові горизонти для уяви та інтерпретації.

Мовна гра в його творах – це не прикраса, а спосіб пізнання. Вона дає змогу розгорнути авторську концептосферу, де мова формує реальність, а не лише її описує. Через неї Л. Керролл розмірковує над природою значення, функцією мови й роллю мислення в сприйнятті світу. Тож мовна гра – це серце його літературної майстерності та джерело тієї магії, що робить його твори впізнаваними й унікальними.

Неологізми: Визначення та функція авторських неологізмів

Неологізми – це новостворені слова або словосполучення, які ще не стали частиною загальноновживаної мови. У художньому тексті вони часто виконують не лише естетичну, а й глибинну смислову функцію: допомагають позначити те, чого не існує в реальності, або передати особливу атмосферу й авторський погляд на світ.

У творчості Л. Керролла неологізми стають одним із найвиразніших інструментів мовної гри. Автор свідомо "винаходить" слова, що звучать дивно, але водночас вражають точністю або емоційністю. Відомий приклад – вірш

“*Jabberwocky*” з книги “*Through the Looking-Glass*” («Аліса в Задзеркаллі»), у якому майже кожне слово є неологізмом:

“’Twas brillig, and the slithy toves

Did gyre and gimble in the wabe”

(«Було бриліг, і слизькі товзи

Вирли й гимкали у вейбі» — переклад В. Панченка).

У цьому фрагменті вигадані слова не заважають розумінню – навпаки, вони створюють настрій, ритм і чарівну атмосферу незвіданого світу.

Неологізми в текстах Л. Керролла мають такі функції:

- Формування нового лінгвістичного простору, в якому світ вигаданого набуває внутрішньої логіки
- Підкреслення абсурдності або фантастичності описуваних ситуацій.
- Поглиблення авторської концептосфери, де кожне слово може мати власне життя й значення.
- Залучення читача до гри, адже сприймання неологізмів вимагає інтуїції, асоціативного мислення й відкритості до інтерпретації.

Більше прикладів наведено у таблиці нижче.

Таблиця 2.3.1

Нео логізм (англ.)	Контекст з оригіналу	Переклад українсько ю (перекладач)	Коментар / Значення
Brillig	<i>“’Twas brillig, and</i>	«Було бриліг, і	Уявна пора добі —

	<i>the slithy toves...</i> ”	слизькі товзи...» (В. Панченко)	ймовірно, пізній день або сутінки.
Slithy	“... <i>and the slithy toves...</i> ”	«...і слизькі товзи...» (В. Панченко)	Поєднання <i>slimy</i> (слизький) і <i>lithe</i> (гнучкий); створює ефект неспокійного, слизького руху.
Toves	“... <i>the slithy toves did gyre and gimble...</i> ”	«...товзи вирли й гимкали...» (В. Панченко)	Уявні істоти; можливо, щось між борсуком і ящіркою.
Gyre	“... <i>did gyre and gimble...</i> ”	«...вирли ...» (В. Панченко)	Кружляти, обертатися — утворене з <i>gyrate</i> .
Gimble	“... <i>and gimble in the wabe</i> ”	«...й гимкали у вейбі» (В. Панченко)	Рух із прокручуванням або бурінням — значення

			передається через звучання.
Wabe	<i>“...in the wabe.”</i>	«...у вейбі.» (В. Панченко)	Уявна місцина — пізніше в тексті пояснюється як ділянка навколо сонячного годинника.
Mimsy	<i>“All mimsy were the borogoves ...”</i>	«Усі мімзі були борогоуви...» (В. Панченко)	Суміш <i>miserable</i> і <i>flimsy</i> ; передає кволу, пригнічену атмосферу.
Borogoves	<i>“...were the borogoves ...”</i>	«...борогоуви...» (В. Панченко)	Ще одна вигадана істота. Значення не пояснюється, але звучить фантастично.

Завдяки неологізмам Л. Керролл створює світ, у якому слова мають силу не лише означати, а й творити. Це світ, де дитяча уява стикається з дорослою логікою – і перемагає.

Внесок у формування нових понять та образів

Одна з найяскравіших особливостей творчості Л. Керролла – його здатність створювати абсолютно нові мовні та смислові конструкції, які не просто прикрашають текст, а стають частиною глибокої ігрової й філософської концептосфери. Через вигадкування слів, поєднання абсурду з логікою та несподівані мовні комбінації він відкриває перед читачем новий спосіб сприйняття світу.

Л. Керролл не просто грається зі словами – він формує нові поняття, які виходять за межі стандартної мови. Його неологізми часто поєднують кілька значень одночасно, викликаючи складні асоціації, що спонукають до глибшого осмислення тексту. Наприклад, слово “*slithy*” одночасно вказує на слизькість і гнучкість, а отже, описує не лише зовнішній вигляд, а й характер руху істоти. Кожне новостворене слово – це не просто гра, а інструмент для моделювання цілої уявної реальності.

Образи як концепти

Неологізми у творах Л. Керролла часто стають ядром для створення нових образів – як-от “*Jabberwock*”, “*Borogove*”, “*Bandersnatch*”. Вони не мають чітких візуальних описів, натомість викликають у читача образи, засновані на інтуїтивному, чуттєвому сприйнятті звуку й форми слова. Це дозволяє кожному уявити цих істот по-своєму, формуючи багатошаровий, гнучкий художній світ.

Через такий підхід Л. Керролл не лише збагачує словник, а й створює принципово новий спосіб роботи з мовою в літературі. Його експерименти надихнули багатьох авторів на подальші пошуки в царині мовної гри, абсурду та філософського осмислення мови — від Джеймса Джойса до сучасних постмодерністів.

Через гру зі словами, вигадкування нових значень та образів Л. Керрол не просто створив свій унікальний літературний світ – він запропонував читачеві новий інструмент сприйняття дійсності, де мова стає не описом реальності, а засобом її творення.

Каламбури

Поняття гри слів як смислотворчого засобу

Одним із найулюбленіших прийомів Л. Керролла є каламбур – гра слів, що базується на багатозначності, співзвучності або подвійності значень. Каламбури в його творах – це не лише джерело гумору, а й потужний інструмент створення нового смислу, зсуву контексту та порушення звичних мовних очікувань.

Каламбур як джерело абсурду та філософії

На перший погляд, словесні ігри Керролла виглядають як кумедні витівки. Але за ними криється щось значно глибше – підрив логічних зв'язків, критика жорстких смислових рамок і запрошення до переосмислення мови як гнучкого, живого інструменту. Каламбур створює ситуацію подвійного тлумачення, коли слово або фраза одночасно належить до двох (або більше) різних змістових площин. Це відкриває для читача простір інтерпретацій і внутрішньої гри.

“We called him Tortoise because he taught us,”

(Ми звали його Черепахою, бо він нас учив — переклад В. Панченка).

У цьому випадку слово *Tortoise* (черепаха) в англійській вимовляється подібно до *taught us* (навчив нас) – /'tɔ:təs/. Каламбур побудовано на співзвучності, але через це простий опис перетворюється на гру, яка змушує читача одночасно сприймати персонажа і буквально, і метафорично.

Каламбури – це мовні ігри, що ґрунтуються на двозначності слів або схожості їх звучання. У творах Л. Керролла каламбури використовуються як інструмент для створення абсурдних ситуацій, гумору та демонстрації

складних ідей через прості, але нестандартні мовні конструкції. Нижче наведено типи каламбурів, які використовуються в його творах:

1. Фонетичний каламбур (гра зі звучанням слів)

Цей тип каламбуру базується на схожості звучання різних слів або фраз, що дає можливість утворювати комічні або парадоксальні ситуації.

“We called him Tortoise because he taught us.”

– Гра на звуках: слова *tortoise* (черепаха) і *taught us* (навчив нас) звучать схоже, але мають різні значення. У цьому випадку Керролл обіграє очікування і порушує логічний зв'язок між словами.

2. Етимологічний каламбур (гра з походженням слів)

Тут каламбури виникають через неправдиве або уявне пояснення етимології слова, яке змінюється для створення абсурдного ефекту.

“That’s the reason they’re called lessons, because they lessen from day to day.”

– Слово *lesson* (урок) розглядається як таке, що «меншає» з кожним днем, хоча насправді його походження не має нічого спільного з поняттям зменшення. Це парадоксальний спосіб змінити етимологію для створення комічного ефекту.

3. Категоріальний абсурд (гра з категоріями і поняттями)

В цьому випадку каламбур виникає через безглузде або алогічне поєднання різних категорій або концептів, що порушує звичні межі значень.

“Mustard isn’t a bird,” Alice remarked. “It’s a mineral, I think.”

– У цьому випадку «гірчиця» (*mustard*) спочатку трактувалася як птах, потім як мінерал. Це приклад безглузлого зміщення категорій, що створює абсурдний ефект через неправильне застосування термінів.

4. Семантичний каламбур (гра зі значенням слова або фрази)

Цей каламбур ґрунтується на багатозначності слів або їхніх контекстах. Одна і та ж фраза або слово набувають різних значень залежно від контексту, що може призвести до комічного чи абсурдного ефекту.

"I see nobody on the road," said Alice. "I only wish I had such eyes," the King remarked. "To be able to see Nobody!"

– Відповідь Короля виводить слово *nobody* (ніхто) з його звичного значення (особа, що не існує) до статусу конкретної істоти, що порушує логіку і створює комічний ефект через ігнорування реальних значень слів.

5. Парадоксальний каламбур (гра з логікою і умовами)

Використовується для створення абсурдних або парадоксальних ситуацій, де логіка чи традиційне значення слів здаються порушеними або наївно спрощеними.

"Contrariwise," continued Tweedledee, "if it was so, it might be; and if it were so, it would be; but as it isn't, it ain't. That's logic."

– Тут використано парадоксальну логіку, де вирази «might be» та «would be» сплітаються, створюючи вигадану, але «логічну» конструкцію. Цей тип каламбурів руйнує традиційне розуміння логіки та смислових зв'язків.

Аналіз прикладів представлено у таблиці нижче.

Таблиця 2.3.2

Цитата (оригінал)	Переклад (В. Панченко)	Тип каламбу ру	Аналіз / смисловий ефект
"We called him Tortoise because he taught us."	«Ми звали його Черепахою, бо він нас учив.»	Фонет ичний (звучання <i>tortoise</i> ≈ <i>taught us</i>)	Гра зі звуками створює кумедну логічну пастку. Учитель стає

			«черепахою» , а черепаха — учителем. Це приклад мовного зсуву, що порушує очікування.
<i>“That’s the reason they’re called lessons, because they lessen from day to day.”</i>	<i>«Тому вони й називаються “уроки”, що з кожним днем їх усе менше й менше.»</i>	Етимол огічний (гра зі словом <i>lessen</i>)	Підміна реальної етимології вигаданою — типовий прийом Керрола. Виникає парадокс: знання замість наростати — «зменшують ся».

<i>“Mustard isn’t a bird,” Alice remarked.</i> <i>“It’s a mineral, I think.”</i>	<i>«Гірчиця — не птах, — зауважила Аліса. — Це, здається, мінерал.»</i>	Категоріальний абсурд	Тут каламбур базується на грубому зсуві понять. Гірчицю спочатку трактують як птаха, потім як мінерал. Абсурд досягає ефекту гумору через логічну безглуздість.
<i>“I see nobody on the road,” said Alice.</i> <i>“I only wish I had such eyes,” the King remarked.</i> <i>“To be able</i>	<i>«Я не бачу нікого на дорозі», — сказала Аліса. «От би мені такі очі, — зауважив Король. — Щоб бачити Нікого!»</i>	Семантичний (грайлива омонімія nobody як заперечення та суб’єкт)	Використання слова Nobody як уявної істоти. Король буквально сприймає заперечення як факт. Це

to see Nobody!"			виводить мову за межі логіки.
"Contrarywise," continued Tweedledee , "if it was so, it might be; and if it were so, it would be; but as it isn't, it ain't. That's logic."	«Навпаки, — мовив Трудельді, — якби воно було так, то, може б, і було; а коли б було, то було б. Але ж воно не так — отож і нема. Оце вам і логіка.»	Парадо ксально- логічний	Жарт базується на умовних конструкціях . Персонаж створює ілюзію логіки, яка насправді є алогічною. Це водночас критика формальної логіки й комічна мовна гра.

Каламбури у творах Л. Керролла – це спосіб буквально «розгойдувати» мову, відкривати її нестандартний потенціал. Через них письменник демонструє: смисл – не щось задане раз і назавжди, а те, що можна вільно перебудовувати, трансформувати, відкривати по-новому. Цей прийом дозволяє розгортати концепти не прямолінійно, а багатовимірно. Одне й те

саме слово в контексті Л. Керролла може бути водночас частиною гри, жартом і глибоким філософським застереженням про недосконалість мови. Така багатозначність створює унікальний «плаваючий» смисл, де читач сам бере участь у його збиранні.

Каламбури у творчості Л. Керролла – це більше, ніж просто жарт. Це механізм руйнування мовних шаблонів, засіб розкриття ідеї абсурду та ключ до розуміння того, як працює його авторська концептосфера: багатоголоса, парадоксальна, грайлива й завжди відкрита до нових смислів.

Мовна двозначність і гумор як інструменти концептуалізації

Мовна двозначність і гумор є одними з основних інструментів, що використовуються Л. Керролом для створення та розвитку концептосфери його творів. Вони дозволяють не тільки збагачувати текст різноманітними смислами, а й допомагають у створенні абсурдних ситуацій, де звичні поняття набувають нових, несподіваних значень.

Мовна двозначність, тобто наявність декількох значень у одного слова або фрази, є важливим елементом для створення багатозначності в творах Л. Керролла. Через використання двозначностей, автор грає зі значеннями, змінюючи контекст і змушуючи читача по-новому сприймати слова та їхні функції у тексті. У «Алісі в Країні Див» Л. Керролл грає з двозначністю виразу “*You’re nothing but a pack of cards!*” (Ти всього лише колода карт! – переклад: В. Панченка). Тут, окрім буквального значення (де «колода карт» є набором карт), присутнє метафоричне значення, що може натякати на відчуття безглуздості чи відсутності реальної сутності персонажів у казковому світі.

Це виводить твір за межі простого тексту, дозволяючи одночасно виражати кілька смислів, збагачуючи концептосферу та відкриваючи можливість для різноманітних інтерпретацій.

Гумор як інструмент концептуалізації

Гумор, як одна з основних рис стилю Л. Керролла, активно взаємодіє з мовною двозначністю і дозволяє творити нові концепти через абсурдні або

комічні ситуації. Гумор стає інструментом для демонстрації парадоксів і нелінійних розумових процесів, що також є важливим для формування особливого світу Л. Керролла, де логіка часто переплітається з абсурдом [96].

“The mouse does not answer,” said Alice.

“Perhaps it doesn’t understand English,” said the Hatter.

(«Миша не відповідає», сказала Аліса. «Може, вона не розуміє англійської?» – сказав Шляпник) (переклад: В. Панченка).

Цей момент із *«Аліси в Країні Див»* – яскравий приклад того, як гумор використовується для створення абсурдної ситуації. Коли персонажі починають говорити про те, що миша може не розуміти англійської, це викликає сміх, але одночасно ставить під сумнів саму логіку розуміння мови. Ось таким чином Л. Керролл руйнує традиційні уявлення про взаємодію людей та тварин, перевертаючи звичні концепти.

Гумор у творах Л. Керролла не лише створює легку атмосферу, але й дозволяє порушувати важливі філософські та мовні питання, змушуючи читача переосмислювати очевидні речі.

Ці два інструменти – мовна двозначність і гумор – активно взаємодіють у концептуалізації світу Л. Керролла, створюючи текст, в якому кожен елемент може мати декілька значень, а кожна ситуація – кілька шарів смислу. Вони дозволяють автору створити багатогранну концептосферу, де реальність і абсурд знаходять своє поєднання, а звичні для читача категорії набувають нових сенсів.

У результаті, використання цих засобів виводить твори Л. Керролла за межі простої літератури, дозволяючи глибше поринути в дослідження абсурдності світу та природи людського мислення.

Вплив на структуру сприйняття тексту

Мовна двозначність і гумор у творах Л. Керролла істотно впливають на те, як читач сприймає текст і його структуру. Ці елементи не лише доповнюють зміст, але й змінюють традиційний порядок сприйняття

літератури, вносячи елементи абсурду та гри, що відштовхують від звичних логічних схем.

Мовна двозначність змушує читача постійно коливатися між кількома значеннями, що створює багатогранну структуру тексту. Кожен вираз, слово або фраза може мати кілька рівнів інтерпретації, і це примушує читача бути більш активним у процесі сприйняття. Замість того, щоб сприймати текст буквально, читач починає шукати приховані смисли, додаткові значення, що робить процес читання більш інтерактивним.

“Why, sometimes I’ve believed as many as six impossible things before breakfast.”

(«Іноді я вірив у шість неможливих речей до сніданку») — (переклад: В. Панченка).

Ця фраза спочатку виглядає як абсурд, однак її багатозначність дозволяє кожному читачеві знайти в ній свій сенс, залежно від контексту. Мовна двозначність не дає чіткої відповіді, створюючи відкритий простір для інтерпретацій.

Гумор у творах Л. Керролла має не тільки розважальний характер. Він активно впливає на структуру сприйняття, порушуючи звичні логічні зв’язки й даючи можливість по-новому подивитися на усталені соціальні, моральні чи мовні норми. Гумор часто стає інструментом для того, щоб порушити суворі межі між реальністю та фантазією, змушуючи читача по-новому оцінювати звичні концепти.

“I can’t go back to yesterday because I was a different person then.”

(«Я не можу повернутися до вчора, бо я була іншою людиною») — (переклад: В. Панченка).

Тут гумор поєднується з філософським підтекстом, що ставить питання про сутність часу і зміну особистості. Це не просто смішна фраза, а й відкриття глибших смислів, що змушує читача поглянути на текст із нової перспективи.

Завдяки використанню мовної двозначності та гумору, Л. Керролл створює текст, що виходить за межі звичної літературної реальності. Читач більше не сприймає події та персонажів лише на поверхневому рівні, а починає шукати нові сенси в кожній деталі. Абсурдні ситуації, гумор і каламбури створюють своєрідний лабіринт для свідомості читача, де кожна частина тексту може мати кілька значень, а їхнє поєднання утворює складну структуру сприйняття, що вимагає від читача не лише уваги, але й активного осмислення.

Це дозволяє Л. Керроллу не тільки розважати, а й активно взаємодіяти з читачем, змушуючи його переосмислювати і приймати нові концепти, що є суттю абсурдного світу, який він створює.

Алогізми та парадокси у творах Л. Керролла

Алогізм – це висловлювання або ситуація, що суперечить логіці, звичному порядку речей чи очікуваному результату. Це коли в тексті відбувається щось зовні абсурдне або нелогічне, але водночас – змістовне в контексті художнього задуму.

У творах Л. Керролла алогізми не просто «ламають» логіку – вони змушують читача задуматися над межами самої логіки, її умовністю, її залежністю від мовних формул і культурних стереотипів. Алогізм у цьому контексті – це інструмент не плутанини, а навпаки – розкриття нових рівнів сенсу через нелінійне мислення.

Алогізм вводиться як елемент, що порушує внутрішню логіку подій або висловлювань, тим самим змінюючи звичне сприйняття тексту. Він може проявлятися через:

- парадоксальні діалоги;
- безглузді, але граматично правильні висловлювання;
- неприродні дії персонажів, які вважаються цілком нормальними в межах тексту.

“Sentence first – verdict afterwards.”

(«Спочатку вирок – потім рішення суду» – переклад В. Панченка)

Це твердження Герцогині з *Аліси в Країні Див* порушує базові принципи юриспруденції, однак в абсурдному світі твору така зворотна логіка – норма. Тут алогізм виступає засобом критики механічних суспільних інституцій та підміни справедливості абсурдними ритуалами.

Алогізм у літературі Л. Керролла – це не просто жарт або гра. Він:

- підкреслює відносність логіки;
- демонструє абсурдність деяких соціальних норм;
- провокує читача на роздуми, змушуючи вийти за межі буквального.

Використовуючи алогізми, автор творить світ, у якому неможливе стає можливим, а нонсенс виявляється способом донести глибші ідеї – про мову, мислення, свободу та межі розуміння.

Як порушення логіки створює нові смисли?

Коли ми читаємо щось, що «не має сенсу» з точки зору звичайної логіки, мозок автоматично починає шукати прихований зміст. Саме так і працює алогізм у творах Л. Керролла. Здавалося б, речення без глузду чи подія, яка ніяк не вкладається у звичні рамки « а все одно читаєш і думаєш: “*А може, тут щось глибше?*”»

Порушення логіки змушує нас виходити за межі очевидного. Наприклад, коли персонаж каже:

“I’ve believed as many as six impossible things before breakfast”

“Я завжди вірю в шість неможливих речей перед сніданком” – *пер. В. Панченко*)

Це виглядає як нісенітниця. Але ж саме так автор натякає на силу уяви, фантазії й відкритість до всього дивного – і навіть неможливого. Іронія в тому, що порушення логіки не руйнує сенс, а навпаки – відкриває нові його шари. Це спосіб сказати більше, ніж дозволяє звичайна мова.

Парадокс – брат каламбуру

Парадокс – це особливий тип висловлювання, який виглядає як нісенітниця, але приховує в собі несподівану логіку [106]. Парадокс – це як жарт, який спочатку дивує, потім змушує сміятись, а потім – задуматись. Він ніби каже: «Слухай, усе зовсім не так, як ти думав». І хоча звучить це дивно або навіть безглуздо, в таких словах часто заховано несподівану правду. Якщо каламбур грається словами, то парадокс – нашими очікуваннями, логікою, здоровим глуздом. Тому їх можна цілком справедливо назвати близькими родичами – тільки каламбур легковажніший, а парадокс серйозніший, хоч і не менш іронічний.

У творах Л. Керролла парадокси – це не просто забавки, а частина глибшої гри з читачем. Вони показують, наскільки відносними можуть бути правила, до яких ми звикли. Усе, що здається правильним і логічним у звичайному житті, в Країні Див або Задзеркаллі часто перевертається догори дригом. Але це перевертання – не просто хаос. У ньому є система, а в системі – сенс.

Наприклад, один із персонажів у «Алісі в Задзеркаллі» каже: “Sentence first – verdict afterwards.” («Спочатку вирок – потім рішення суду.») – Переклад В. Панченка. Це, здавалося б, повний абсурд: як можна виносити вирок, не знаючи, винен хтось чи ні? Але Л. Керрол жартує не просто так – він висміює формальний підхід до правосуддя, коли рішення приймається не за логікою, а за звичкою чи владою.

Або інший приклад: “I give myself very good advice, but I very seldom follow it.” («Я даю собі дуже гарні поради, але рідко їх слухаюсь.») – Переклад В. Панченка. Тут вже йдеться про знайоме багатьом внутрішнє роздвоєння – коли ти сам знаєш, як краще, але чомусь робиш навпаки. Начебто просто фраза, а звучить глибше, ніж деякі філософські трактати.

І ще один абсурдно-філософський діалог: “Jam yesterday and jam tomorrow – but never jam today.” («Мармелад учора і мармелад завтра – але ніколи сьогодні.») – Переклад В. Панченка. Начебто смішно, але ж скільки

правди! Сьогоднішнє завжди вислизає, ми або шкодуємо за вчора, або мріємо про завтра. Керроловий парадокс показує, як нелегко схопити момент «тут і тепер».

Тож парадокс – це не просто розвага. Це інструмент мислення, спосіб показати, що навіть у найбезглуздішій ситуації може бути своя правда. У літературному світі Л. Керрола парадокс – це ключ до розуміння тексту, його глибини та іронії. Він розхитує нашу уявну стабільність і пропонує подивитися на речі з абсолютно іншого боку – і часто цей новий погляд виявляється точнішим за звичний.

Парадокси не просто роблять текст цікавішим – вони створюють новий спосіб бачити світ. І саме тому їх можна сміливо назвати ріднею каламбурів – тільки замість гри словами, це вже гра сенсами. Але і ті, і ті допомагають будувати ту особливу, трохи дивакувату, але надзвичайно глибоку концептосферу Л. Керрола.

2.4. Концепт «абсурд» у творах Л. Керролла.

Коли читаєш Л. Керролла, одразу ловиш себе на думці: «Що це взагалі було? Це ж якась нісенітниця!» Але згодом усвідомлюєш – це зовсім не безглуздість заради сміху. У цих дивних словах, діалогах і подіях ховається щось набагато глибше. Абсурд тут – це цілий світ, де звичні правила більше не працюють, але замість них народжуються нові.

У його історіях все виглядає нелогічно, але водночас відчувається, що в цьому хаосі є якась впорядкованість. Як у сні: речі дивні, але дивним чином зрозумілі. Л. Керролл показує, що навіть те, що здається нісенітницею, може бути способом поговорити про серйозні речі – про мову, сенс життя, або навіть про те, як ми взагалі мислимо.

Один із улюблених прикладів – сцена з загадкою без відповіді:

“Why is a raven like a writing desk?”

(«Чим крук схожий на письмовий стіл?» – переклад В. Панченка)

І ти думаєш, що це жарт... А потім розумієш – це не загадка, це пастка для логіки. Бо іноді ми намагаємось знайти сенс там, де його просто нема. І це теж про життя.

Ще одна сцена – з Королем, який сприймає слово «нікого» буквально:

“I see nobody on the road,” said Alice.

“I only wish I had such eyes,” the King remarked... “To be able to see Nobody! And at such a distance too!”

(«– Я не бачу на дорозі нікого, – сказала Аліса.

– От би мені такі очі, – зітхнув Король. – Щоб бачити Нікого! І ще й на такій відстані!» – переклад В. Панченка)

Це смішно, але тут глибина: слова, якими ми користуємось щодня, можуть бути крихкими. Л. Керролл обережно підштовхує нас до думки, що світ – це не завжди те, що ми про нього думаємо. І саме через абсурд він показує, як легко наші уявлення можуть перевернутися з ніг на голову.

Коротко кажучи, абсурд Л. Керролла – це інструмент, який одночасно і розважає, і провокує думати. І це зовсім не «хаос заради хаосу», а спосіб показати, що і в нісенітниці може бути сенс – просто незвичний.

Роль абсурду в побудові авторської концептосфери

Абсурд у творах Л. Керролла – це не просто дивна атмосфера або набір безглузвих сцен. Це фундамент, на якому вибудовується весь його художній світ. Саме через абсурд Керролл формує свою концептосферу – той набір ідей, образів, сенсів і мовних прийомів, що створює унікальний «світ по-Керролівськи».

У цьому світі все наче знайоме, але водночас – абсолютно інше. Речі говорять, час ображається, а логіка веде не до істини, а до повного розгублення. Автор навмисно руйнує звичні правила – і мовні, і сюжетні, і життєві – щоб показати, що за межами звичного теж є сенс. Просто він незвичний. І щоб його відчутти, треба відпустити логіку... і увійти в гру.

Наприклад, у «Алісі в Задзеркаллі» персонажі постійно діють «не так, як годиться»:

- Час іде назад,
- Королева каже: *«Спочатку повір, а тоді вже розберемося, правда це чи ні»*,
- Аліса має бігти з усіх сил, аби залишатися на місці.

“Now, here, you see, it takes all the running you can do, to keep in the same place.” («Тут, бачиш, треба бігти щосили, щоб залишатися на місці.» – переклад В. Панченка)

Ці парадокси – не просто гумор. Це спосіб Керролла показати, що наші уявлення про світ – умовні, що ми самі собі їх вигадали. І коли ці уявлення руйнуються, відкривається інший рівень – глибший, філософський.

Абсурд у цьому випадку працює як дзеркало: він перевертає все догори дригом, але саме так ми починаємо бачити речі інакше. В концептосфері

Керрола абсурд – це точка доступу до нових смислів. І це не відмова від логіки, а її розширення, мовби запрошення мислити інакше.

Мовна й смислова реалізація абсурду в тексті

Його стиль тримається на постійному порушенні мовних очікувань: граматичні конструкції «ламаються», слова поводяться «не за правилами», а логіка здається навмисно перевернутою. Проте за цією алогічністю криється глибокий задум – саме в мовному хаосі Л. Керролл створює відчуття іншого світу, де навіть абсурд має свою внутрішню послідовність. Через гру з мовою він не лише розважає, а й змушує читача задуматися над тим, як влаштоване мислення, реальність і сама мова.

Однією з найцікавіших мовних стратегій, що її активно використовує Л. Керролл, є навмисне порушення звичного синтаксичного порядку. В його творах слова поводяться не так, як ми звикли. Речення звучать химерно, проте вони не втрачають сенсу – навпаки, саме через цю «поломку» мови автор досягає ефекту ігрового мислення, парадоксу і навіть філософської глибини.

Такі викривлення не є випадковими. Вони – інструменти художньої гри, покликані показати: мова – не лише засіб опису реальності, а й простір для її творення. У світі Л. Керролла, де діють інші правила логіки, мова змінюється разом із самою реальністю.

Аналіз прикладів синтаксичних викривлень:

“I can’t explain myself, I’m afraid, Sir,” said Alice, “because I’m not myself, you see.”

(«Боюся, пане, я не можу себе пояснити, – сказала Аліса, – бо я ж не я, бачите.» Переклад В. Панченка)

Наведений приклад цікавий не лише тим, що в ньому «зависає» логіка – тут синтаксис передає стан внутрішнього розбалансування героїні. Порушення звороту «I’m afraid» зміщує центр ваги: це не ввічлива формула, як зазвичай, а буквальне зізнання в страху. Далі – «я не можу себе пояснити, бо я не я» – семантично коректне, але водночас повністю алогічне

висловлювання, яке звучить правдиво саме через синтаксичну неоковирність. Так, мова відображає кризу ідентичності персонажа.

“Sentence first – verdict afterwards.”

(«Спершу вирок – потім обвинувачення.» Переклад В. Панченка)

Цей приклад – блискуча сатира на систему правосуддя. Синтаксис тут простий, але порядок слів навмисно зміщено, що змушує читача задуматися: як таке може бути? Виникає внутрішній протест – і саме цей когнітивний дискомфорт відкриває глибший шар значення: іноді влада чи система діють нелогічно, але з позиції сили вважають це нормою. Через цю синтаксичну «хитрість» Л. Керролл відкриває проблеми справедливості, бюрократії, формального мислення.

“If it was so, it might be; and if it were so, it would be; but as it isn’t, it ain’t. That’s logic.”

(«Коли б так було, воно, може, й було б; коли б воно було, воно, може, й було б; а оскільки його нема, то його й нема. Оце вам і логіка.» Переклад: В. Панченка)

Речення побудоване таким чином, що губиться лінійність думки. Тут Л. Керролл створює логічне коло, в якому форма ігнорує зміст – або навпаки. Саме через синтаксичні викрутаси текст стає філософською грою: абсурд у формі викликає абсурд у змісті, але все це – у межах суворої внутрішньої логіки.

Ці синтаксичні «аномалії» не лише збагачують стиль Л. Керролла – вони виконують важливу функцію у формуванні його концептосфери, тобто сукупності понять і смислів, які становлять авторську картину світу. У його текстах синтаксис не є лише граматичною формальністю, а стає повноцінним художнім інструментом, що моделює хаотичний, гнучкий, алогічний, але водночас глибоко осмислений світ.

Таким чином, синтаксичні викривлення в Країні Див – це не просто мовні забавки. Це – філософські дзеркала, в яких відбивається вся складність

людського мислення, гра зі сприйняттям, іронія над правилами і відкрита насолода свободою слова.

Семантичні парадокси: зміна значень слів та створення нісенітниць зі змістом

Одним із важливих прийомів, який Л. Керролл активно використовує у своїх творах, є семантичні парадокси [27]. У його текстах слова часто втрачають свої звичні значення, а на їхньому місці з'являються нові, абсурдні, але водночас змістовні інтерпретації. Це створює своєрідну гру зі значеннями, де нісенітниця виглядає логічною, а логіка – абсурдною [106]. Такі парадокси не лише розважають, але й ставлять під сумнів звичні уявлення про мову та реальність.

Семантичний парадокс – це коли слово чи вираз, на перший погляд, використовуються у звичному контексті, але їхнє значення суттєво змінюється. Вони можуть мати певну іронію чи алогічність, що вводить читача в нові смислові горизонти. Іноді такі парадокси змушують задуматися про власні стереотипи сприйняття, адже вони створюють нереальні, але логічні за своїм внутрішнім змістом ситуації.

У творах Л. Керролла ці зміни значень слів відбуваються через метафори, неологізми, калабури і викривлення традиційних мовних конструкцій.

Приклади семантичних парадоксів у творах Л. Керролла

“I can't go back to yesterday because I was a different person then.”

(«Я не можу повернутися до вчора, бо я була іншою людиною.» Переклад В. Панченка)

У цьому реченні йдеться про зміщення значення самого поняття «я». Звичайно, людина усвідомлює себе як постійну особистість, але в контексті цього парадоксу «я» змінюється щодня. Л. Керролл у такий спосіб грає зі звичним уявленням про постійність самоідентичності, підриваючи

впевненість у тому, що «я» – це незмінна сутність. Паралельно з цим виникає парадокс: що означає бути «іншою людиною», і як на це реагувати?

“Why, sometimes I've believed as many as six impossible things before breakfast.”

(«Іноді я вірив у шість неможливих речей ще до сніданку.» Переклад В. Панченка)

Тут Л. Керролл підриває логіку буденності та реальності, створюючи парадокс з неможливих, але все ж таких, що виглядають правдоподібно, ідей. Відсутність чітких меж між можливим і неможливим викликає не лише сміх, але й підштовхує читача до роздумів про те, чи існують взагалі певні обмеження для людського сприйняття. Цей парадокс ставить під сумнів навіть саму ідею реальності, яка, з точки зору Л. Керрола, може бути гнучкою й умовною.

“A word means just what I choose it to mean – neither more nor less.”

(«Слово означає саме те, що я хочу, щоб воно означало, – ані більше, ані менше.» Переклад В. Панченка)

Тут Л. Керролл демонструє, як через зміщення значення одного слова може виникнути цілий парадокс. Згідно з цим висловлюванням, не існує однозначного значення слів, яке б було закріплене в реальності – значення слова залежить від того, хто і коли його вимовляє. Це ніби виводить мову на новий рівень, де значення не є сталими, а є результатом творчості та інтерпретації. У цьому парадоксі Л. Керролл втілює ідею, що значення і мова можуть бути абсолютно суб'єктивними, відкриваючи безмежний простір для різноманітних трактувань.

Роль семантичних парадоксів у концептосфері Л. Керрола

Семантичні парадокси є ключовими для формування унікальної концептосфери Л. Керрола [53]. Вони не лише порушують традиційні правила використання мови, а й допомагають відкрити нові шари значення, де абсурд і реальність переплітаються. За допомогою таких парадоксів письменник

створює багатошаровий текст, який одночасно може бути інтерпретований на кількох рівнях: як безтурботна дитяча казка і як складна філософська медитація.

Таким чином, через семантичні парадокси Л. Керролл не лише збагачує мову своїх творів, але й змушує читача занурюватися в світ, де логіка не завжди панує, і де навіть абсурд може стати шляхом до істини.

Гра із мовними законами як спосіб підкреслення абсурду

У творах Л. Керролла мова стає не лише інструментом для передачі змісту, а й самим об'єктом гри. Одним із важливих аспектів цієї гри є порушення мовних законів, що дозволяє автору створювати абсурдні ситуації і підкреслювати ідею нестабільності реальності [96]. Л. Керролл, як майстер словесних експериментів, часто маніпулює мовою, змінюючи її структуру та правила. Це не просто стьоб або гумор, а інтелектуальна гра, в якій мова втрачає свою звичну функцію – чітко передавати інформацію. Натомість вона перетворюється на система абсурдних можливостей, що порушує традиційні уявлення про те, як повинна працювати мова.

Як працює мова у творах Л. Керролла?

1. Перевертання логічних очікувань: Л. Керролл часто підриває основи мовних та логічних очікувань, що веде до створення абсурдних ситуацій. Наприклад, у творах «Аліса в країні див» та «Аліса в Задзеркаллі» порушення звичних мовних структур або зміщення слів є звичним прийомом. Персонажі змінюють порядок слів у реченнях, і це викликає нові смислові значення, які на перший погляд здаються нелогічними або абсурдними.

“I can't go back to yesterday because I was a different person then.”
“Я не можу повернутися до вчора, тому що я була іншою людиною.”
 (В. Панченко)

У цьому висловлюванні є логічне порушення: «я» вчора не може бути іншою людиною, оскільки це одна й та сама особистість, але Керролл створює

глибину, підриваючи норму та змушуючи читача задуматися над природою часу, змін та ідентичності.

2. Невизначеність граматичних структур: Л. Керролл часто виводить граматичні правила на рівень гри: переставляє слова, виводить з контексту стандартні вирази, створюючи синтаксичні структури, що насправді не існують у звичайній мові. Така «невизначеність» порушує звичні очікування читача і перетворює сам текст на абсурд.

“It’s a poor sort of memory that only works backwards.”

“Це погана пам’ять, що працює лише назад” (переклад: В. Панченка)

3. Сама ідея пам’яті, яка працює «назад», – це порушення того, що зазвичай вважається нормальним. Л. Керролл вводить цей парадокс, щоб змусити читача задуматися про сприйняття часу і його «повертання» назад.

4. Змішування реальності і вигадки: Л. Керролл часто використовує неповну коректність слів, змішування різних стилістичних форм, і таким чином підкреслює абсурдність навколишнього світу. Він порушує норму використання слів, що сприяє не тільки забавному звучанню, а й створенню глибших сенсів, що викликають захоплення і роздуми про сутність мови та реальності.

5. Маніпуляція з лексикою: Використання неологізмів, каламбурів і дивних поєднань слів дозволяє Керролу створювати мовні структури, які не відповідають звичайним законам мови. Це не просто мовні ігри, а частина логіки абсурдного світу, де навіть слова можуть існувати за своїми власними законами.

“Why, sometimes I’ve believed as many as six impossible things before breakfast.”

“Часом я вірила навіть у шість неможливих речей до сніданку.”
(В. Панченко)

6. Тут ми маємо класичний каламбур, який свідчить про відрив від реальності. Вислів звучить абсурдно, але водночас викликає роздуми про те, наскільки ми часто приймаємо неперевірену інформацію за правду.

На перший погляд, здається, що твори Л. Керролла – це просто гра, розвага для дітей. Але якщо трохи «відступити назад» і глянути уважніше, абсурд у його текстах виявляється чимось набагато глибшим. Це не просто безглуздя заради сміху – це спосіб говорити про речі, які зазвичай вислизують від раціонального мислення.

Через парадокси, алогізми та дивні ситуації Керролл торкається дуже серйозних тем:

- Що таке реальність?
- Чи можна довіряти мові?
- Хто ми такі у світі, що постійно змінюється?
- Де межа між смислом і нісенітницею?

Наприклад, епізод з Шалтаєм-Болтаєм у *«Алісі в Задзеркаллі»* змушує нас замислитися над тим, хто керує значенням слів – ми, чи вони нас:

“When I use a word,” Humpty Dumpty said, in rather a scornful tone, “it means just what I choose it to mean – neither more nor less.”

(«Коли я вживаю якесь слово, – зневажливо мовив Шалтай-Болтай, – воно означає саме те, що я хочу, і не більше, і не менше.» – переклад В. Панченка)

Це вже не просто жарт, а філософська заява. Л. Керролл, як математик і логік, прекрасно розумів, що значення – це не щось стабільне. Його можна переграти, зламати, змінити. І саме тому мова, яку ми вважаємо «надійним інструментом мислення», виявляється крихкою.

Абсурд допомагає підважити те, що ми сприймаємо як очевидне. Він ставить під сумнів не лише норми логіки, а й саме уявлення про те, що таке «сенс». Через цю оптику Керролл доносить свої філософські ідеї не у вигляді

моралі чи лекції, а у вигляді гри – парадоксальної, веселої, але глибоко змістовної.

Саме тому його тексти «працюють» і для дітей, і для дорослих. Для перших – це пригода. Для других – ще й поштовх до роздумів. Абсурд стає способом думати про недумане.

Висновок до розділу 2

У цьому розділі ми побачили, що мова у творах Л. Керролла – це не просто засіб комунікації, а справжній ігровий простір, де народжується особливий світ сенсів. Його концептосфера – це поєднання логіки й абсурду, математики та фантазії, мовних ігор і філософських ідей. Усе це – не випадкові ефекти, а цілеспрямовані авторські стратегії.

Математичне мислення Л. Керролла формує структуру його текстів, надає їм внутрішньої чіткості навіть тоді, коли на поверхні панує повна нісенітниця. Його неологізми, каламбури, синтаксичні викривлення та алогізми не просто веселять – вони запускають складну гру сенсів, змушують читача замислитися: а що, власне, є реальним? А як працює мова? А чи все, що звучить абсурдно, насправді – безглузде?

Ключовим концептом у творах Л. Керролла є саме абсурд – як інструмент осмислення, як спосіб поставити під сумнів усталені уявлення. Через нього Керролл створює не лише дивний казковий світ, а й глибоку авторську картину дійсності, в якій слова рухаються, значення змінюються, а сенс постає там, де його найменше очікуєш.

Так, концептосфера Л. Керролла – це не просто набір ідей чи образів, а жива система, яка відкривається лише в русі, у грі, в мисленні. Саме тому його твори й досі залишаються такими свіжими, провокативними й багатогарними – незалежно від віку читача.

РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ВЕРСІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА НА ЗАДАНУ ВИЩЕ ТЕМУ

3.1. Роль технологій та електронного посібника у навчанні

Ми живемо в час, коли технології проникають у всі сфери життя – і освіта тут не виняток [19]. Традиційна модель навчання, де головним джерелом інформації є друкований підручник, поступово відходить у минуле. На її місце приходить щось нове: гнучке, інтерактивне, доступне з будь-якої точки світу – електронні посібники.

Сьогодні ми звикли шукати відповіді не в підручниках, а в кількох кліках – і це вже не примха, а реальність сучасної освіти. Електронний посібник – це не просто зручна альтернатива паперовому варіанту, а справжній помічник у навчанні. Особливо, коли мова йде про щось настільки дивне й цікаве, як світ Л. Керрола, де все навиворіт: логіка – абсурдна, сенс – хиткий, а мова – жива й грайлива. Одна з головних переваг такого формату – *можливість пояснювати складні речі простими способами*. Там, де в книжці треба перечитувати сторінку тричі, у цифровому посібнику можна побачити схему, коротке відео чи приклад, що одразу “вмикає лампочку” в голові. Це особливо актуально, коли говоримо про неологізми, каламбури чи парадокси, які не завжди можна просто «зрозуміти», – їх потрібно відчувати.

Навчання в епоху смартфонів і Google

Сучасний студент мислить інакше, ніж ще 10 років тому. Він звик до швидкої інформації, візуального контенту, до того, що будь-яке питання можна «загуглити». В таких умовах ефективне навчання неможливе без

цифрової підтримки. Онлайн-курси, інтерактивні платформи, електронні книги стали не просто альтернативою – вони стали нормою.

Ще один важливий момент – гнучкість. Такий посібник не змушує вчитися за чужим темпом. Хочеш – перегортаєш теми вперед, хочеш – повертаєшся, перечитуєш. А коли хочеш зробити паузу – просто натискаєш «зберегти й вийти».

Електронний формат також дає простір для інтерактиву й творчості [19]. Це може бути невелика вправа, тест, гра, в якій студент складає власне безглузде слово, або розбирає діалог Гумового Зайця й Божевільного Капелюшника. А ще – порівнює переклади й помічає, як різна мова змінює настрій, зміст, і навіть глибину думки.

І найголовніше – такий посібник справді цікавий. Він не вдає з себе «серйозну книжку з методичкою», а говорить із читачем живою мовою, допомагає думати, запитувати, іноді сміятися й дивуватися. А саме це – найкращий спосіб навчитися чомусь по-справжньому.

Особлива користь для теми про Л. Керролла

Розгляд концептів, нонсенсу, мовних ігор, парадоксів потребує не тільки логіки, а й уяви. І саме тут електронний посібник стає незамінним помічником. Він дозволяє миттєво показати гру слів в оригіналі, порівняти переклади, проілюструвати структуру парадоксу, додати відеоаналіз чи навіть гру на основі абсурдної логіки – усе це допомагає глибше відчувати тексти Л. Керролла.

Електронний посібник – це вже не «додаток до підручника». Це повноцінна форма подачі знань, що відповідає сучасному стилю життя. Він говорить мовою студента, адаптується до його потреб, не змушує «зубрити», а запрошує мислити, грати, відкривати.

У цьому сенсі створення електронного посібника на тему концепту абсурду у творчості Л. Керролла – це не просто навчальний проект. Це ще один спосіб зробити складне зрозумілим, а навчання – живим і захопливим.

3.2. Опис платформи, де створено посібник

Коли постало питання, на чому створити електронний посібник, хотілося знайти таку платформу, яка не вимагатиме годин навчання і не змусить розбиратися в складному програмуванні. Нам потрібен був інструмент, з яким можна працювати легко, швидко й інтуїтивно. Так, ми натрапили на SITE123 – онлайн-конструктор сайтів, який чудово підходить для освітніх проєктів [119].

Що стало вирішальним у виборі саме цієї платформи:

– *Простота в користуванні*

Тут усе побудовано так, що навіть людина без технічного досвіду може створити функціональний і стильний ресурс. Інтерфейс зрозумілий, меню логічне, а додавання елементів – справа кількох кліків. Не потрібно нічого програмувати чи встановлювати.

– *Гнучка структура*

Можна легко розподілити матеріали за розділами, зробити зручну навігацію, вставити зображення, відео або інтерактивні елементи. Це дуже зручно, особливо коли маєш справу з великим обсягом навчального контенту. Користувач не загубиться, бо все чітко структуровано.

– *Адаптивність до різних пристроїв*

Посібник виглядає однаково добре і на комп'ютері, і на планшеті, і на смартфоні. Це важливо, бо студенти й учні часто користуються мобільними пристроями для навчання, і їм зручно мати доступ до матеріалів у будь-який момент.

– *Можливість оновлення в реальному часі*

У SITE123 легко редагувати тексти, додавати нові сторінки або оновлювати інформацію. Це дає змогу тримати посібник «живим» – доповнювати його, вдосконалювати, реагувати на зміни або потреби учнів.

Також є додаткові функції які дозволяють додавати тести чи вікторини також можна додати форми зворотнього зв'язку, завантажувати матеріали та надавати посилання на додаткові ресурси.

Можливості SITE123 для створення навчального ресурсу:

Коли ти вперше заходиш на платформу SITE123, здається, що все дуже просто – і це її величезна перевага. Тут не треба вивчати програмування, нічого не треба кодувати – усе налаштовується інтуїтивно, ніби ти працюєш у звичайному текстовому редакторі. І для створення електронного навчального посібника це ідеально.

Простий старт – без зайвих ускладнень

Можна буквально за годину створити свій перший сайт, обрати дизайн, додати сторінки й почати наповнювати їх текстами, зображеннями, відео чи файлами. Інтерфейс настільки зручний, що навіть людина без технічного досвіду легко з ним впорається.

Зручна організація матеріалу

Посібник не виглядає як безкінечний суцільний текст. Усе чітко розділяється на розділи, сторінки, блоки. Це зручно як для автора, так і для користувача. Наприклад, кожна тема або підрозділ може бути окремою сторінкою, а всі вони зручно зібрані в меню – швидко орієнтуватися дуже легко.

SITE123 дає багато готових шаблонів – строгих, яскравих, лаконічних. Можна обрати той, що пасує саме під освітню тематику. Кольори, шрифти, фон – усе налаштовується. І головне – усе виглядає професійно, навіть якщо ви робите сайт вперше.

Більше, ніж просто текст

Електронний посібник не обмежується текстами. Ви можете додати відео з YouTube, презентації, PDF-файли, інтерактивні тести чи опитування, галереї з ілюстраціями, навіть кнопки для переходів або завантаження матеріалів. Це справді допомагає зробити навчання цікавішим.

Доступ з будь-якого пристрою

Сайт виглядає добре не лише на комп'ютері. Він автоматично адаптується до екранів телефонів і планшетів. Студенти можуть відкривати матеріали з будь-якого гаджета – вдома, в дорозі, в бібліотеці, де завгодно.

У будь-який момент можна змінити чи додати щось у посібник. Це не книга, яку треба перевидавати. Достатньо зайти в редактор, внести зміни – і одразу все оновиться на сайті. Дуже зручно, коли з'являється нова інформація або потрібно виправити помилку.

Якщо треба – можна зробити сайт багатомовним

SITE123 дозволяє створити кілька мовних версій сайту. Це стане в пригоді, якщо захочеться поділитися посібником з іноземною аудиторією, наприклад, англомовною.

Платформа дозволяє налаштовувати, хто може бачити матеріали: будь-хто в інтернеті або тільки окреме коло людей (наприклад, студенти групи). Можна додати пароль або зробити окремі сторінки закритими. Тобто посібник може бути як публічним, так і приватним.

SITE123 – це платформа, яка справді дозволяє перетворити сухий навчальний текст у сучасний, інтерактивний і візуально приємний посібник. І головне – усе робиться легко, без технічної складності. Завдяки цьому освітній матеріал подається не просто зручно, а ще й цікаво, а це, погодьтеся, для навчання має велике значення.

Переваги адаптивного дизайну й легкості редагування

Однією з головних переваг створеного навчального посібника на платформі SITE123 є адаптивний дизайн [119]. Це означає, що сайт автоматично підлаштовується під будь-який пристрій – комп'ютер, планшет

або смартфон. Тобто, неважливо, де і як відкриватиме посібник користувач, він завжди бачить зручний, красивий і зрозумілий інтерфейс.

Особливо це важливо, адже сучасні читачі – це люди, які часто використовують мобільні гаджети для навчання або швидкого пошуку інформації. Завдяки адаптивності сайту, усі елементи, картинки, текст і меню коректно відображаються, не зливаються і не перекривають один одного, що робить роботу з посібником комфортною у будь-яких умовах.

Ще одна сильна сторона – це легкість редагування. Навіть якщо ви зовсім не технар, працювати з платформою дуже просто. В будь-який момент можна додати нову сторінку, змінити текст, оновити ілюстрації або навіть змінити кольорову гаму сайту. Наприклад, якщо виникне бажання зробити сайт ще більш схожим на чарівний світ «Аліси в Країні Див», це можна зробити буквально за кілька кліків.

Сам дизайн сайту, натхненний атмосферою твору Л. Керролла, допомагає зануритися у світ фантазії та гри вже з першого погляду. Він робить навчання не просто корисним, а й приємним, адже гарна візуалізація сприяє кращому сприйняттю матеріалу. Легкість у налаштуваннях дозволяє підтримувати цей образ живим і змінювати його разом із розвитком навчального посібника.

Адаптивний дизайн і простота редагування – це те, що робить сайт не тільки зручним для користувачів, а й комфортним для автора. Тож навчальний посібник постійно залишається сучасним, привабливим і функціональним.

Структура сайту навчального посібника

Сайт побудований дуже логічно і зручно, щоб користувачам було легко орієнтуватися та знаходити потрібну інформацію. Він має три основні сторінки, кожна з яких виконує свою важливу роль у навчальному процесі.

1. Перша сторінка – Теоретична частина

Це головна сторінка сайту, де зібрана вся основна теорія за темою дипломної роботи. Тут є докладний, але водночас зрозумілий виклад

ключових понять, аналіз творів Л. Керрола, розгляд концептів та абсурду у його творах. Вся інформація подана так, щоб навіть той, хто лише починає знайомство з темою, міг легко розібратися. Окрім тексту, тут є ілюстрації, приклади з творів та важливі цитати – все це допомагає краще зрозуміти матеріал.

2. Друга сторінка – Тест для перевірки знань

Ця сторінка зроблена для того, щоб закріпити отримані знання. Тут розміщено інтерактивний тест, який створений за допомогою Google Форми. Користувачі можуть самостійно пройти тест, перевірити, наскільки добре засвоїли матеріал, та отримати миттєвий результат. Такий формат допомагає зробити навчання більш активним і цікавим, а також дозволяє оцінити свій рівень знань без зайвих труднощів.

3. Третя сторінка – Глосарій термінів

Остання сторінка містить словник основних термінів, які використовуються в теоретичній частині та тестах. Тут пояснені ключові поняття, як-от «концепт», «нонсенс», «каламбур» та інші, простими словами. Цей глосарій допомагає швидко освіжити у пам'яті значення важливих слів і розібратися з новими поняттями, якщо виникають сумніви.

Завдяки такій структурі сайт стає зручним інструментом для навчання: теорія легко засвоюється, знання можна перевірити на практиці, а складні терміни – швидко пояснити. Все це робить процес навчання ефективним і приємним.

Висновок до розділу 3

Підсумовуючи, створення електронного навчального посібника є важливим кроком у сучасному освітньому процесі. Завдяки використанню платформи SITE123 вдалося зробити ресурс не лише функціональним, а й максимально зручним для користувачів. Адаптивний дизайн сайту, натхненний стилістикою твору Л. Керрола «Аліса в Країні див», забезпечує комфортний перегляд на будь-яких пристроях – від комп'ютерів до смартфонів. Це дозволяє студентам і викладачам працювати з матеріалом у зручній для них час і місце.

Структура посібника продумана таким чином, щоб максимально полегшити сприйняття складної інформації. Перша сторінка присвячена теоретичній частині, де систематизовано основні поняття й ідеї, що розглядаються у дипломній роботі. Друга сторінка містить інтерактивний тест, створений за допомогою Google Forms, який дає змогу перевірити засвоєні знання та краще закріпити матеріал. Третя сторінка – глосарій термінів, що допомагає швидко орієнтуватися у спеціалізованій лексиці і розуміти ключові поняття без додаткових пошуків.

Загалом, такий посібник поєднує в собі і теорію, і практику, роблячи навчальний процес більш живим і доступним. Він не тільки полегшує освоєння складних тем, але й мотивує користувачів до самостійного дослідження і глибшого розуміння матеріалу. Впровадження подібних цифрових ресурсів у навчання сприяє підвищенню якості освіти та відповідає вимогам сучасності.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання дипломної роботи було детально проаналізовано поняття художнього концепту та концептосфери, їхню роль і значення у літературознавстві, а також особливості реалізації цих явищ у творах Л. Керролла – видатного автора, чії роботи поєднують у собі ігрову легкість, глибокі філософські ідеї та мовну інноваційність. Розглянувши культурно-історичний контекст Вікторіанської епохи, математичний світогляд письменника, а також лексико-семантичні й стилістичні засоби, ми дійшли висновку про унікальність його творчості як яскравого прикладу взаємодії логіки та абсурду, мови і сенсу.

Перш за все, у роботі було виокремлено ключове поняття концепту, що є основою для формування авторської концептосфери – внутрішнього світу понять, образів і значень, які створюють неповторний літературний простір. Особливу увагу було приділено концепту абсурду, якому Л. Керролл надає виняткову роль у своїх творах. Абсурд у його письмі – це не просто безглуздя, а потужний інструмент, що дозволяє не тільки розважати, а й заглиблюватися у філософські питання про реальність, пізнання та природу мови.

Культурно-історичний контекст Вікторіанської епохи допоміг зрозуміти, як саме уявлення про мораль, прогрес і дитинство впливали на формування світогляду Л. Керролла і як це відобразилося у виборі тем і стилістичних прийомів. Поєднання раціональності і наукового підходу з вірою у гру і фантазію відкриває нові горизонти для розуміння літератури абсурду. Водночас, освітній і професійний фон Керролла – глибокі знання математики – став фундаментом, на якому збудовані логіка та структура його творів. Математичні принципи, парадокси, строгість і точність переплітаються з ігровою мовою, створюючи неповторний художній світ.

Лексико-семантичні та стилістичні засоби, такі як неологізми, каламбури, алогізми і парадокси, розглянуті у роботі як важливі механізми творення концептосфери. Вони не лише прикрашають текст, а й виконують глибоку функцію – розкривають нові значення, розширюють межі традиційної мови, викликають емоції і спонукають до роздумів. Гра з мовними структурами, включно зі синтаксичними викривленнями та семантичними парадоксами, служить способом передачі абсурдності світу, що створює унікальний читацький досвід і змушує по-іншому дивитися на звичні речі.

Важливим кроком у роботі стало розкриття ролі конкретного концепту – абсурду – у побудові авторської концептосфери Л. Керролла. Абсурд не просто присутній як стилістичний прийом, а служить засобом філософського осмислення і віддзеркалення складних процесів людського мислення. Завдяки цьому читач отримує змогу зануритися у багат шаровий, багатовимірний світ, де слово і сенс постійно грають у діалог.

У рамках третього розділу дипломної роботи було успішно створено електронний навчальний посібник, що систематизує теоретичний матеріал та робить його доступним і зручним для сприйняття. Використання платформи SITE123 дозволило реалізувати ідею інтерактивності, адаптивності та естетичної привабливості ресурсу. Особливий дизайн, натхненний «Алісою в Країні див», не лише прикрашає сайт, а й підтримує тематику абсурду й гри, створюючи атмосферу занурення у творчість Л. Керролла. Інтерактивні тести і глосарії допомагають закріпити знання, сприяють самостійному навчанню та розвитку критичного мислення.

Отже, ця робота показала, що вивчення концептів у літературі, зокрема через призму абсурду у творах Л. Керролла, дає змогу не лише глибше розуміти художній текст, а й відкриває нові можливості для осмислення взаємозв'язку мови, культури і мислення. Використання сучасних технологій у навчанні дозволяє зробити цей процес більш доступним і цікавим, що

важливо для підготовки нових поколінь фахівців у галузі літературознавства та культури.

Так, робота поєднала теоретичний аналіз і практичну реалізацію, що підтверджує її актуальність і користь. Вона відкриває перспективи подальших досліджень у напрямку концептології, вивчення абсурду у літературі, а також застосування електронних ресурсів для підвищення якості освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алітерація [Архівовано 14 червня 2021 у Wayback Machine.] // Українська радянська енциклопедія: у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан; редкол.: О. К. Антонов та ін. – 2-ге вид. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974–1985.
2. Аліфіренко М. Ф. Когнітивно-семіологічні аспекти лінгвокультурології // Питання когнітивної лінгвістики. – 2006. – № 1 (007). – С. 36–44.
3. Белова А. Д. Категоризація та концептуалізація знання в теоретичній та прикладній лінгвістиці // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / НАН України, Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов; редкол. А. Д. Белова (голов. ред.) [та ін.]. – К.: Логос, 2008. – С. 26–36.
4. Біличенко О.Л. Теоретичні основи дослідження концепту «художня література» в системі соціокомунікаційного знання // Вісник Харківської державної академії культури. – 2011. – Вип. 33. – С. 172–179.
5. Благодарна О. М. Номінативні засоби вербалізації концепту робота та їх частиномовна класифікація (на матеріалі англійської мови) // Вісник СумДУ. Філологія. – 2007. – №2. – С. 94–102.
6. Боднар О., Гуменюк І. Мовні концепти в контексті культурної ідентичності // Журнал української філології. – 2015. – 8(3). – С. 78–85.
7. Бондар Н. Інтерпретація статусу концепту в мовній дослідницькій парадигмі // Рідний край. – 2012. – №1 (26). – С. 84–87.
8. Бондаренко О. С. Про співвідношення між мовною та концептуальною картинами світу // Наук. зап. Луганського нац. пед. ун-ту. – Вип. 4. – Т. 1. – Сер. „Філологічні науки”. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – С. 37–45.
9. Вовк О. І. Особливості конструювання знань в аспекті когнітивної парадигми // Лінгвістичні дослідження: Збірник наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Хмельницький, 2015. – С. 116–122.
10. Воркачев С. Г. Методологічні основи лінгвоконцептології: Аспекти метакомунікативної діяльності: теоретична та прикладна лінгвістика [Електронний ресурс] // Межвузовский сборник научных трудов. – Воронеж, 2002. – Вып. 3. – С. 79–95. – Режим доступу: <http://tpl1999.narod.ru/WEBTPL2002/CONTENTSTPL2002.HTM>.

11. Врублевська Т. В. Концепт та суміжні термінологічні одиниці: поняття, лексичне значення, стереотип // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – 2014. – Вип.7. – С. 16–19.
12. Глобородько К. Ю. Лінгвістичний статус концепту // Лінгвістика. – 2003. – Вип.1. – С. 16–21.
13. Голубовська І.О., Корольов І.Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій. – Київ: ВПЦ “Київський університет”, 2011. – 223 с.
14. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. – К.: Логос, 2004. – 283 с.
15. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І. та ін. Літературознавчий словник-довідник. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 28 с.
16. Губа Л.В. Художній концепт як репрезентант поетичної мовної свідомості // Молодий вчений. Філологічні науки. – 2018. – № 3(55). – С. 616–619.
17. Діденко О.В. Актуальні питання розробки та впровадження електронних підручників у систему професійно-технічної освіти // Наукова Україна. – 2020. – №6. – С. 1–2.
18. Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук // Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 23–35.
19. Женченко М.І. Технології макетування і верстання інтерактивних електронних видань // Обрії друкарства. – 2020. – № 1(8). – С. 15.
20. Задорожна О. М. Естетичне осмислення філософської категорії часу в метафоричних конструкціях // Лінгвістика: зб. наук. праць Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – № 2 (12). – С. 175–182.
21. Загнітко А.П. Теорії сучасних лінгвістичних вчень: навчальний посібник. – Вінниця: ТВОРИ, 2019. – 528 с.
22. Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. – Х.: ВД «Школа», 2004. – 496 с.
23. Зусман В. Г. Концепт у системі гуманітарного знання: Поняття і концепт. – К.: Наука, 2003. – 45 с.
24. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецької термінології): монографія. – Київ, 2006. – 326 с.
25. Інтерактивні електронні навчальні видання в Україні: проблеми типології. Львівська національна наукова бібліотека України ім.

- В.Стефаника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-2) (дата звернення: 10.11.2024).
26. Кагановська О.М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя): автореф. дис. ... док. філол. наук: 10.02.05. – Київ, 2003. – 33 с.
 27. Карасик В. І. Мовні концепти як виміри культури. – Архангельськ: Концепти, 1997. – 475 с.
 28. Качур В. М. Мовна картина світу: взаємодія мов. – Х.: Основа, 1998.
 29. Костюченко В. Концепти у мовній картині світу // Лінгвістичні студії. – 2013. – 12(2). – С. 45–60.
 30. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник, 3-тє вид. – Київ: Академія, 2010.
 31. Кузьменко Л. Концептосфера як об'єкт лінгвістичного аналізу // Наукові записки: Серія "Філологічні науки". – 2018. – 15(1). – С. 34–40.
 32. Лазарович О.М. Концептуалізація світу та лінгвістичні засоби її вираження у споріднених мовах // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. – 2012. – № 2 (18). – С. 35–41.
 33. Левківський К.М., Салов В.О. Навчальна книга. Рекомендації до написання. – Д.: НГУ, 2002. – 54 с.
 34. Лозова О. Ю. До проблеми визачення концепту // Концептологія, Розділ V, 2007. – С. 139–144.
 35. Маслова В. А. Лінгвокультурологія. – М.: Academia, 2001. – 465 с.
 36. Маслова В. А. Концептосфера: структура та функції. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001.
 37. Мазепова О.В. Дослідження концептів та концептосфери на матеріалі східних мов // Studia Linguistica. – 2011. – № 5. – С. 259–265.
 38. Мацьків П.В. Мовна картина світу в контексті суміжних наукових понять // Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія "Філологічні науки". Мовознавство. – 2017. – № 7. – С. 115–118.
 39. Огар А.О. Суперечливі аспекти поняття "концепт" // Проблеми гуманітарних наук. Серія "Філологія". – 2013. – № 32. – С. 242–252.
 40. Олійник О.Б. Українська мова: Підручник для 8-9 кл. середньої школи. – К.: Альфа, 1997. – 432 с.
 41. Попова З., Стернін Й. Когнітивна лінгвістика: основи теорії. – Санкт-Петербург: Вид-во "Златоуст", 2007.

42. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки. – К.: Пед. думка, 2002–2012.
43. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава, 2006. – 716 с.
44. Селіванова О. О. Проблеми концептуального моделювання в сучасних мовознавчих студіях // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – Вип. 2. – С. 7–13.
45. Селіванова О. Когнітивна лінгвістика: теорія та практика. – Москва: Фліпп, 2005.
46. Сімонок В. П. Мовна картина світу: взаємодія мов. – Х.: Основа, 1998.
47. Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномену // Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць. – Київ, 2002. – С. 462–470.
48. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови. – К.: Освіта, 2012. – 270 с.

Художня література

49. Carroll L. Alice's Adventures in Wonderland.
50. Carroll L. Through the Looking Glass.

Інтернет-ресурси та електронні джерела

51. Плотнікова Н. В. Поняття «концепт» і «концептосфера» у сучасній лінгвістиці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/part_1/19.pdf
52. Мандич Т.М. Концептосфера *спорт* як спосіб структурування інформації у спортивному медійному просторі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/22/part_1/9.pdf
53. Гончарова І. С. Особливості формування концептосфери «сімейні відносини» у сучасній англійській мові. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_2/13.pdf
54. Кузнецова М. О. Системна організація концептосфери саги Дж. Р. Р. Мартіна «A Song of Ice and Fire». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eir.zp.edu.ua/bitstream/123456789/825/1/Kuznetsova_Systematic_organization.pdf

55. Лепухова Н.І. Особливості відтворення концептосфери художнього твору при перекладі українською мовою (на матеріалі роману П. Зюскінда «Запахи. Історія одного вбивці»). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/7/31.pdf>
56. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/7847/1/43.pdf>
57. Ступницька, Н. М. Застосування категорії «концепт» у літературознавчому аналізі художнього твору. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://analitibase.nlu.org.ua/?arg5=%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0>
58. Терещенко К. В. Мовне втілення концептуальної картини світу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/14057038.pdf>
59. Вавшко О.В. Концепт як об'єкт лінгвоконцептології. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/kontsept-yak-obyekt-linhvokontseptoloh/>
60. Сінна Л. Ю. Вербалізація концепту «душа» в мовній картині світу англіїців. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v52/part_1/39.pdf
61. Яковчук А.Я., Воробйова І.А. Особливості вербалізації емоцій у мовній картині світу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3.2/25.pdf>
62. Попова Н., Скрипник А. Концептуальне наповнення лінгвокультурних символів у мовній картині світу (на матеріалі творів Ф. Г. Лорки). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/321>
63. Стаднік І.О. До проблеми відображення своєрідності мовної картини світу військової сфери (на матеріалі англійської та української мов). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v10/v10-2/31.pdf>
64. Білобровська К.О. Поняття «концепт» і «концептосфера» у літературознавчому вимірі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/32/part_2/24.pdf

- 65.Пожарицька О. О. Авторський концепт позитивності в художньому творі: філологічна інтерпретація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.onu.edu.ua/bitstreams/9b5ed358-06aa-44e9-b1a2-cbd27a4aa36e/download>
- 66.Павлюк Х. Т. Структура художнього концепту LOVE у трилогії Л. Олівер “Delirium”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/207/5748/12028-1?inline=1>
- 67.Гаврилук М. В. Засоби вербалізації концептів СІМ’Я та КОХАННЯ у перекладі (на матеріалі сучасних оповідань flash fiction). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elar.khmnu.edu.ua/bitstreams/8b22c37c-3083-4edc-8434-7681b419c76d/download>
- 68.Гірняк М. О. Авторська свідомість як метатекстуальна категорія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studentam.net.ua/content/view/8412/97/>
- 69.Стефанюк С. А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4214/1/Stefanyk%20.pdf>
- 70.Коломієць Н. Є., Яременко Н. В. Художній концепт «дитинство» у повісті Р. Бредбері «Кульбабове вино». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://journal.kdpu.edu.ua/world_lit/article/view/2098
- 71.Табакова Г. І. Концепт “природа” в структурі художнього світу ліричної прози. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/6-1.pdf>
- 72.Концепт (філологія). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%82_\(%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%82_(%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F))
- 73.Южакова О. Концепт як головна одиниця когнітивної лінгвістики в аналізі терміносистем (на матеріалі термінології холодильної техніки). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-675-2010/koncept-yak-golovna-odynysya-kognityvnoyi-lingvistyky-v>
- 74.Губа Л. В. Художній концепт як репрезентант поетичної мовної свідомості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3/137.pdf>
- 75.Вишневська Г. Б. Співвідношення концепту і суміжних понять. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21957/Vyshnevskapdf?sequence=1>

76. Фрасинюк Н. І. Концепт, поняття, значення у їх взаємозв'язку та взаємодії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/part_2/14.pdf
77. Манжос С. В. Поняття «концепт» у парадигмі наукових знань. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/410281>
78. Major T. Alice's struggle for identity in Wonderland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://timjmajor.com/2013/06/28/alices-struggle-for-identity-in-wonderland/>
79. Мах Х. U. The amusing nonsense of Lewis Carroll. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thenonsenseoflewiscarroll.weebly.com/lewis-carroll-and-literary-nonsense.html>
80. Wednesday's Classic-Book Report: Alice's Adventures in Wonderland by Lewis Carroll. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://renminds.org/2024/08/21/wednesdays-classic-book-report-alices-adventures-in-wonderland-by-lewis-carroll/>
81. The face in the Looking Glass: identity in Wonderland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://professionallyshayne.wordpress.com/2017/11/14/the-faces-in-the-looking-glass-identity-in-wonderland/>
82. Vaccaro A. Wonderland as a World of Absurdity. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.byarcadia.org/post/wonderland-as-a-world-of-absurdity>
83. Areen A. M. A Linguistic-stylistic Analysis of Lewis Carroll's Jabberwocky. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.academia.edu/114814280/A_Linguistic_stylistic_Analysis_of_Lewis_Carrolls_Jabberwocky
84. Maina C. Absurdism and Logical Positivism in Lewis Carroll's Alice's Adventures in Wonderland and Through the Looking Glass and What Alice Found There. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://epubs.ac.za/index.php/w360/article/download/605/437/>
85. Alice's Adventures in Wonderland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://litdevices.com/literature/alices-adventures-in-wonderland/>

86. Chapter summary of "Alice's Adventures in Wonderland" by Lewis Carroll. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.grin.com/document/596006?lang=en>
87. Ester Andrés S.-F. The crisis of identity during adolescence in Alice's Adventures in Wonderland and Alice Through the Looking Glass by Lewis Carroll. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://webs.ucm.es/BUCM/revcul/e-learning-innova/187/art2649.pdf>
88. Expressive graphics as a component of the language game in Lewis Carroll's literary fairy tale Alice's adventures in Wonderland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://astraea-journal.org/index.php/journal/article/view/107>
89. Madeleine R. S. The Literature of Verbal Nonsense in Lewis Carroll, Samuel Beckett and Eugène Ionesco. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://scholarsrepository.llu.edu/etd/1005/>
90. Jabberwocky Summary & Analysis. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.litcharts.com/poetry/lewis-carroll/jabberwocky>
91. Ruiz Prados L. Alice's Adventures in Wonderland and Literary Nonsense. A Deconstructive Analysis of Lewis Carroll's Novel. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://skemman.is/bitstream/1946/29433/2/Lara_Ruiz_Prados_BA_Essay.pdf
92. Karlsson J. Alice's Vacillation between Childhood and Adolescence in Lewis Carroll's Alice's Adventures in Wonderland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:409791/FULLTEXT01.pdf>
93. Лісун О. В., Советна А. В. Каламбур як спосіб репрезентації комічного ефекту (на матеріалі твору Л. Керролла «Аліса в Країні чудес»). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://md-eksperiment.org/post/20240913-kalambur-u-tvori-l-kerrola-alisa-v-krayini-chudes>
94. Лившенко К. Д. Англо-українські переклади каламбурів Л. Керролла. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ekhnuir.karazin.ua/bitstreams/416ee1af-e99c-4b0c-b4dc-6e8aff61169b/download>
95. Богуславська Л. А. Відтворення мовної гри Л. Керролла в англо-українських перекладах: когнітивний аспект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- <https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%91%D0%BE%D0%B3%D1%83%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.doc?id=2fe9970b-31de-4291-a486-1781f840531b>
96. Іванова Н. А. Англомовний каламбур та засоби його адекватної передачі українською і російською мовами (на матеріалі твору Л. Керрола “Аліса у Країні Див”). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2FNovfil_2012_50_40.pdf
 97. Ляхович Г. В. Інтерпретація мовної ідентичності у сучасному соціально-гуманітарному пізнанні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/177/163/>
 98. Ровенчак О. А. Етнічні та мовні ідентичності та практики українських мігрантів до Польщі та Греції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/17.pdf>
 99. Чорна Г. Ідентичність: що це таке і як формується. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/culture/2024/10/20/639294_identichnist_shcho_tse_take_i_yak.html
 100. Олексенко Р., Ситник Ю. Мовна ідентичність як засіб самовизначення та самоідентифікації в умовах посттоталітарного суспільства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://upecnpu.pnpu.edu.ua/article/view/201287>
 101. Стезенко О. В. Казка Л. Керрола “Аліса в Країні Див”. Гра з мовою є “філософської грою”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/010099fn-914d.docx.html>
 102. Алгебра в країні чудес: Льюїс Керролл зашифрував у своїй казці математичний трактат. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://texty.org.ua/articles/19122/Algebra_v_krajini_chudes_Ljujis_Kerroll_zashyfruvav-19122/
 103. Аліса в Країні Чудес. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=663>
 104. Дидикало Д. А. Лінгвальні засоби репрезентації комічного в казці-феєрії Л.Керролла Alice’s Adventures In Wonderland “Аліса в Дивокраї”

- та їх відтворення в українськомовних перекладах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/5506/%D0%94%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%BE%20%D0%94.%20%D0%9F%D0%B0%2056-22.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
105. Лазебник К. С. Циклічний час англійськомовної чарівної казки в українських перекладах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/2837/%D0%9B%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9A.%20%D0%9C%D0%9F%D0%B0%2004-21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
106. Purbasari D. M., Purnama S. Register language in the Victorian era as reflected in the Charles Dickens “Oliver Twist”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://journal.lppmunindra.ac.id/index.php/inference/article/download/9083/5707>
107. Victorian Era English Language. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://victorian-era.org/victorian-english.html>
108. Education, Literacy and Publishing in Victorian England. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.udel.edu/britlitwiki/education-literacy-and-publishing-in-victorian-england/>
109. The Victorians. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://sites.udel.edu/britlitwiki/the-victorians/>
110. Education in Victorian England. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://sites.udel.edu/britlitwiki/education-in-victorian-england/>
111. Lindsey J. Victorian Novels and Educational Reform: A Study of Dickens, Hughes, and Peacock. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://dash.harvard.edu/server/api/core/bitstreams/7312037e-7281-6bd4-e053-0100007fdf3b/content>
112. The Victorian Period. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.easternct.edu/speichera/understanding-literary-history-all/the-victorian-period.html>
113. A Level English Language- Language Change- 1800s. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=3FBj7dpvJhA>
114. Victorian era. Victorian era <https://www.britannica.com/event/Victorian-era>

115. Burnett W. R. Intellectualism, Evolution and the Science of Education in Victorian England. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ou.edu/content/dam/cas/hsci/docs/Undergraduate/Capstone/Capstone,%20Fall%202015%20-%20Burnett,%20William%20R..pdf>
116. From Didacticism to Entertainment: The Evolution of Children's Literature. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://editions.covecollective.org/content/didacticism-entertainment-evolution-childrens-literature>
117. Attitudes towards the child in children's literature: A Comparison of the Victorian Age and the Inter-War Period. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.grin.com/document/128323?lang=en>
118. Freeman B. Lewis Carroll and His Groundbreaking Entertaining Children's Book. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://editions.covecollective.org/content/lewis-carroll-and-his-groundbreaking-entertaining-childrens-book>
119. SITE123. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://app.site123.com/manager/wizard.php?wu=682a295564a0f-682a295564a10-682a295564a11>

ДОДАТКИ

```

<!DOCTYPE html>
<html lang="uk">
<head>
  <meta charset="UTF-8">
  <title>Л. Керрол</title>
  <style>
    p.dline {
      line-height: 1.5;
    }
    P {
      line-height: 1.2em;
    }
  </style>
  <meta name="viewport" content="width=device-width, initial-scale=1">
  <link rel="stylesheet" href="../style.css">
  <link rel="stylesheet" href="../BootStrap.css">
</head>
<body>
<header class="head">
  <div class="lk">
    <p class="theme">
      <h1><b><center>Життя і творчість Л. Керрола</center></b></h1>
    </p>
  </div>
</header>
<main>
  <div id="menu">
    <p class="pil">Menu<br></p>
    <p><a href="../pages/page.html">Головна сторінка</a></p>
    <p><a href="../opredelenie/indexO.html">Життя і творчість Л. Керрола</a></p>
    <p><a href="../kritika/indexO.html">Мовні засоби репрезентації концептосфер</a></p>
    <p><a href="../slovar/indexS.html">Глосарій</a></p>
    <p><a href="../index.html">Тест</a></p>
  </div>

  <div class="shadow" id="test">
    <div class="form-group">
      <p><div align="justify">
        
        <b>Біографія</b><br>
        Л. Керрол (справжнє ім'я — Чарльз Лютвідж Доджсон) народився 27 січня 1832
року в англійському селі Дарсбері. Він був старшим сином у багатодітній родині
священника, виріс у середовищі, де цінували освіту, гру зі словом і логіку.
        <br>Закінчив Оксфордський університет, де пізніше викладав математику.
Водночас захоплювався фотографією, логікою, літературою й головоломками. Саме для
доньки свого колеги, Аліси Лідделл, він вигадав історію, яка стала основою книг «Аліса в
Країні Див» (1865) та «Аліса в Задзеркаллі» (1871).
        <br>Його твори поєднують фантазію, мовну гру, парадокси і математику. Помер
Л. Керрол 14 січня 1898 року в місті Гілدفорд.
      </div></p>
    </div>
  </div>

```

<p><div align="justify">
 Концепт і концептосфера у творах Л. Керрола

 Твори Л. Керрола — це цілі світи, де логіка і безглуздя ходять поруч. Його тексти — це гра з очікуваннями читача, мова — інструмент філософського осмислення. Тому творчість Керрола — приклад дії концепту і концептосфери у літературі.

Що таке концепт і концептосфера?

 Концепт — це смисловий вузол, що вміщує культурні значення, образи, емоції. У літературі реалізується через образи, мотиви, мовні ігри.

Концептосфера — це «карта» концептів автора. У Керрола це: гра, дитинство, парадокс, логіка, абсурд.
 </div></p>

<p><div align="justify">
 Абсурд як художній принцип

 Керрол створює світ абсурду: мовна гра, алогізми, неологізми — інструменти побудови нової логіки.

Вірш «Jabberwocky»:

 “’Twas brillig, and the slithy toves...”

 («Було бріггло, й слизькотаві тові...», пер. В.Панченко)

 Значення — через звук, ритм, контекст. Абсурд створює новий сенс.
 </div></p>

<p><div align="justify">
 Абсурд і логіка: не вороги, а партнери

 Як математик, Керрол влітає логічні структури в абсурд. Парадокси, каламбури, семантичні зсуви — не лише для розваги, а для осмислення.

“Can you add up answers?”

 («А ти можеш підсумовувати відповіді?»)

 Такі фрази ламають шаблони, показуючи, як працює концепт абсурду.
 </div></p>

<p><div align="justify">
 Глосарій

 Концепт — смислова одиниця, культурно насичений вузол.

 Концептосфера — карта концептів у творах.

 Абсурд — порушення логіки задля створення нового сенсу.

 Парадокс — суперечність із прихованим сенсом.

 Алогізм — відсутність логіки.

 Неологізм — нове слово.

 Каламбур — гра слів.

 Мовна гра — нестандартне використання мови.

 Семантичний парадокс — протиріччя у змісті.

 Логіка — правила мислення.

 Філософія абсурду — бачення світу як хаотичного.

 Літературна інновація — новаторство в літературі.
 </div></p>

</div>
 </div>
 </main>
 </body>
 </html>

